

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Institut pěstounské péče na přechodnou dobu z pohledu
sociálních pracovníků sociálně – právní ochrany dětí**

**The institute of foster care on a temporary basis from the
perspective of social workers of social and legal protection of
children**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Autor:

Bc. Olga Lukešová

Praha 2020

Poděkování

Velmi ráda bych poděkovala prof. PhDr. Beátě Krahulcové, CSc. za odborné vedení diplomové práce, cenné rady a vlídné připomínky. Dále bych také chtěla poděkovat všem sociálním pracovníkům, kteří se mnou ochotně vedli rozhovor. Děkuji rovněž svým nejbližším za jejich trpělivost a podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „*Institut pěstounské péče na přechodnou dobu z pohledu sociálních pracovníků SPOD*“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Bc. Olga Lukešová

Anotace

Diplomová práce se zabývá zkušenostmi sociálních pracovníků sociálně – právní ochrany dětí s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. V teoretické rovině práce je přiblížena teorie attachmentu, historický vývoj náhradní rodinné péče, aktuální systém náhradní rodinné péče v České republice, institut pěstounské péče na přechodnou dobu, novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, přijetí a adaptace dítěte v náhradním rodinném prostředí, role a kompetence sociálního pracovníka sociálně – právní ochrany dětí při realizaci pěstounské péče na přechodnou dobu. Praktická část si klade za cíl pomocí polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky sociálně – právní ochrany dětí v oblasti Severních Čech analyzovat zkušenosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Dále zmapovat, jaká pozitiva a úskalí pěstounské péče na přechodnou dobu sociální pracovníci sociálně – právní ochrany dětí shledávají.

Klíčová slova

Teorie attachmentu, náhradní rodinná péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, sociálně – právní ochrana dětí, orgán sociálně – právní ochrany dětí, sociální pracovník

Annotation

The Master's thesis pursues the experience of social workers of the social and legal protection of children with foster care on a temporary basis. In theoretical segment of the thesis approaches the theory of attachment, the historical development of family substitute care, the actual system of family substitute care in the Czech Republic, the institute of foster care on a temporary basis, amendment to the Law Act No 359/1999 Coll., on social and legal protection of children, acceptance and adaptation of a child in the alternative family environment, roles and competences of a social worker of social and legal protection of children in realization of foster care for a temporary basis. The practical segment aims to analyze the experience with foster care on a temporary basis acquired by semi - structured interviews with social workers of social and legal protection of children in northern Bohemia. Furthermore, mapping what positive and difficulties they find of foster care on a temporary basis social workers social and legal protection of children.

Keywords

Attachment theory, family substitute care, foster care on a temporary basis, social - legal protection of children, authority for social - legal protection of children, social worker

OBSAH

ÚVOD	9
1. CITOVÉ POUTO DÍTĚTE K PEČUJÍCÍ OSOBE.....	11
1.1 TEORIE ATTACHMENTU.....	11
1.2 PORUCHY ATTACHMENTU	12
2. HISTORICKÝ VÝVOJ NRP	14
3. SOUČASNÝ SYSTÉM NRP V ČESKÉ REPUBLICE.....	17
3.1 ÚVOD DO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	17
3.2 INSTITUTY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....	17
3.2.1 Svěření dítěte do péče jiné osoby („cizí péče“).....	18
3.2.2 Pěstounská péče.....	18
3.2.3 Osvojení.....	19
3.2.4 Poručenství.....	20
4. PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU	22
4.1 TERMÍN PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU.....	22
4.1.1 Raná a akutní PPPD.....	23
4.2 PŘEDPOKLADY SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PPPD A JEJÍ ZPROSTŘEDKOVÁNÍ.....	23
4.2.1 Osoba žadatele o PPPD a jeho osobnostní předpoklady.....	23
4.2.2 Proces zprostředkování	25
4.2.3 Dohoda o výkonu PPPD a navazující dokumenty	27
4.2.4 Příprava přechodného pěstouna na přijetí dítěte	29
4.2.5 Děti, pro které je PPPD vhodná	32
4.3 PRÁVA A POVINNOSTI PŘECHODNÉHO PĚSTOUNA A OSOBY V EVIDENCI	34
4.3.1 Práva	34
4.3.2 Povinnosti.....	34
4.4 HMOTNÉ ZABEZPEČENÍ PPPD	35
4.5 LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ PPPD	37
4.6 PŘÍNOSY A ÚSKALÍ PPPD.....	39
4.6.1 Přínosy.....	39
4.6.2 Úskalí.....	41
4.7 UKONČENÍ PPPD.....	42
4.7.1 Návrat dítěte do původní rodiny	42
4.7.2 Přechod dítěte do trvalé NRP	43
4.7.3 Předání dítěte.....	43
5. NOVELA ZÁKONA O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ	45
6. PŘIJETÍ A ADAPTACE DÍTĚTE V NÁHRADNÍ RODINĚ.....	49
7. ROLE A KOMPETENCE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	51
7.1 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ V ČR	51
7.2 ÚLOHA SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA PŘI REALIZOVÁNÍ PPPD.....	52
8. METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	55
8.1 METODA SBĚRU DAT.....	56
8.2 VÝZKUMNÝ VZOREK.....	56
8.3 PRŮBĚH SBĚRU DAT	58
8.4 ZPRACOVÁNÍ DAT	59
9. ANALÝZA A VYHOCENÍ ZÍSKANÝCH INFORMACÍ	60
10. SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	80
ZÁVĚR.....	83

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	85
SEZNAM OBRÁZKŮ	91
SEZNAM TABULEK	91
PŘÍLOHY	92

SEZNAM ZKRATEK

SPOD	sociálně – právní ochrana dětí
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
NRP	náhradní rodinná péče
PP	pěstounská péče
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu
PD	přechodná doba
IPOD	individuální plán na ochranu dítěte
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

ÚVOD

„Rodina je jednou z nevyhnutelných podmínek štěstí.“

Lev Nikolajevič Tolstoj

Žijeme v době, kdy mnoho dětí vyrůstá mimo svou biologickou rodinu. Fundovaní odborníci hovoří o tom, že dobře fungující rodina je tím nejlepším prostředím, kde může probíhat vývoj a výchova dítěte.

Dobře fungující rodina je jako poklad. Naneštěstí jsem se během své studentské praxe v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc FOD Klokánek setkala s rodinami, které o své děti nejeví zájem a nechtějí se o ně starat, nemohou se starat nebo vychovávat děti nedovedou. V tuto chvíli nastupuje právě institut pěstounské péče na přechodnou dobu. Dítě je umístěno na určitý čas do bezpečného zázemí, než se upraví poměry a podmínky v jeho biologické rodině, tak aby se do ní mohlo vrátit nebo než se pro něj nalezne dlouhodobé náhradní rodinné prostředí. Přímo pod povrch problematiky PPPD jsem nahlédla v srpnu 2018, kdy jsem nastoupila do mého prvního zaměstnání. Stala jsem se referentem sociálních věcí na oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

Pěstounská péče na přechodnou dobu se stala součástí systému péče o ohrožené děti již v roce 2006. V praxi jí však odborníci začali praktikovat až na počátku listopadu 2012, kdy byla přijata novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí. V zahraničí je tato forma náhradní rodinné péče známá jako profesionální péče a má již mnoholetou tradici. Zavedení tohoto institutu souvisí s transformací systému péče o ohrožené děti a rodiny, která započala v roce 2012 a jedním z jejích cílů, bylo snížit počet dětí, které vyrůstají v prostředí ústavní výchovy.

V teoretickém segmentu diplomové práce se zaměřím na objasnění veškerých klíčových témat a termínů. Především tedy na problematiku náhradní rodinné péče a pěstounské péče na PD. Čtenářovi bude přiblížena teorie attachmentu, historický vývoj náhradní rodinné péče, stávající systém náhradní rodinné péče v ČR, institut pěstounské péče na přechodnou dobu, novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, přijetí a adaptace dítěte v náhradním rodinném prostředí, role a kompetence sociálního pracovníka sociálně – právní ochrany dětí při realizaci PPPD.

Praktický segment práce se bude zabývat mnou provedeným výzkumným šetřením s ohledem na uváděnou problematiku. V rámci výzkumného šetření byl vytyčen hlavní cíl, a to zjistit, jaké zkušenosti mají sociální pracovníci SPOD v Severních Čechách s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Prostřednictvím kvalitativní výzkumné metody, konkrétně metody polostrukturovaných rozhovorů analyzovat, kde vnímají pozitiva a kde naopak úskalí tohoto institutu. Závěr diplomové práce obsahuje výsledky výzkumného šetření.

1. CITOVÉ POUTO DÍTĚTE K PEČUJÍCÍ OSOBE

Neodmyslitelnou součástí lidských životů je mít blízké vztahy s druhými lidmi. Již od raného dětství se odvíjí schopnost člověka k někomu se emočně připoutat. Pokud dítě v prvních letech svého života nemá vhodné podmínky pro získání bezpečného emočního pouta k jednomu člověku, může utrpět „poruchu attachmentu“. Zážitky z dětství si člověk s sebou nese po zbytek života. Kvalitní primární emoční vazba je opravdu důležitá a promítá se do všech oblastí života člověka. Je nesmírně důležité, aby dítě mělo možnost emočně se navázat k jednomu pečujícímu. A právě pěstounská péče na přechodnou dobu může dětem v prvních letech jejich života nabídnout kvalitní emoční zázemí.

1.1 Teorie attachmentu

Do češtiny termín attachment překládáme jako přimknutí, emoční vazba či vztahová vazba. Attachment neboli emoční pouto dítěte k pečující osobě patří k jednomu z určujících faktorů vývoje lidské osobnosti. U matky se pravděpodobně utváří již v těhotenství. U každého dítěte se vyvíjí jedinečným způsobem.¹

Teoretický koncept teorie attachmentu rozpracoval anglický psycholog a psychiatr John Bowlby ve 40. letech minulého století. Bowlbyho teoretické poznatky implementovala do praxe klinická psycholožka Mary Salter Ainsworthová. Bowlby jako nejefektivnější výzkumnou metodu shledal přímé pozorování a tvrdil, že přímé pozorování dětí nízkého věku v přítomnosti mateřské osoby i v době odloučení přispívá k porozumění dětského osobnostního vývoje.² Teorie přímo ovlivnila praxi, kdy díky ní v zahraničí v 50. a 60. nastal boom pěstounské péče.

Bowlby zkoumal, jaké důsledky na osobnosti dítěte zanechá jeho odloučení od matky. Z Bowlbyho poznání je zřejmé, že při odloučení od mateřské osoby od půl roku života dítěte, nastupují reakce protestu, apatie a zoufalství, pokud je dítě v péči cizích osob. Nepřítomnost mateřské osoby u dítěte vyvolává intenzivní pocit ztráty a zlosti. Zajímali ho zejména změny ve vztahu dítěte k matce po delší dobu její nepřítomnosti. Dětskou reakcí

¹ (Kulisek, 2000, s. 1)

² (Bowlby, 2010, s. 10 – 11)

na tuto situaci bylo silné upnutí na matku či naopak úplné odmítnutí matky. Jako citové odcizení (neboli detachment) pojmenoval situaci, kdy dítě dočasně či trvale odmítá mateřskou osobu.³

Když Bowlby teorii vytvářel, hledal souvislost s instinktivním chováním, které je důležité pro přežití jedince. U lidí se objevují vzorce chování důležité k přežití lidstva, protože směřují k námluvám, péči o potomky a k citové vazbě potomků k jejich rodičům.⁴

Bowlby rozlišuje dva termíny, a to vazebné chování a emoční vazbu. Vazebné chování dítěte představuje běžnou formu chování, kterou dítě užívá, aby si získalo či udrželo blízkost osoby. Naopak emoční vazba představuje situaci, kdy je dítě emočně připoutáno ke konkrétní osobě a má intenzivní tendenci vyhledávat její blízkost. To se děje např. v situaci unavenosti, vylekanosti či nemocnosti dítěte.⁵

1.2 Poruchy attachmentu

Vrtbovská (2010) hovoří o rizikových faktorech, které představují hrozbu pro rozvoj emočního pouta dítěte a mateřské osoby. Rizikové faktory mohou postihnout děti nedonošené či umístěné v ústavním zařízení po porodu na delší čas, děti operované a hospitalizované v raném věku. Dále děti zanedbávané, zneužívané a týrané. I pokud je dětem nízkého věku poskytnuta péče odborného personálu, mají čisté prostředí, teplo, kvalitní stravu a hračky, jsou stále ohroženy tím, že se u nich nevytvoří emoční vazba. Aby se u nich emoční pouto vytvořilo, potřebují právě jednu blízkou pečující osobu, která by u nich byla přítomna 24 hodin denně. Když se u dětí emoční vazba nevytvoří, vykazují mimo jiné symptomy detachmentu.⁶

Kohoutek se věnuje teorii psychické deprivace, kterou demonstruje na následujícím příkladu: „*I když dítě dostane jíst, pít, je oblečeno, v teple a v hygienických podmínkách (ale nic víc), přesto se vyvíjí neuspokojivě*“. V raném věku se utváří základy osobnosti dítěte. V této době je opravdu důležité, aby byla uspokojena potřeba citové vyžití, kterou dítěti může poskytnout jeho matka.⁷

³ (Bowlby, 2010 s. 10 – 11)

⁴ (Bowlby, 1982, s. 38 – 39)

⁵ (Bowlby, 2010, s. 318)

⁶ (Vrtbovská, 2010, s. 62 - 67)

⁷ (Kohoutek, 2007, s. 155)

Na základě poznatků získaných z této kapitoly mohu říci, že PP na přechodnou dobu vznikla s cílem předcházet vzniku poruch attachmentu. Právě díky tomu, že dítě získá bezpečné emoční pouto k jedné osobě již v raném věku života. PPPD rovněž zamezuje vzniku psychické deprivace, neboť jednou z vnějších podmínek jejího vzniku může být umístění dítěte v ústavním zařízení.

2. HISTORICKÝ VÝVOJ NRP

Je známo, že historie náhradní rodinné péče je úzce propojena s historií lidstva. V následující kapitole se seznámíme s významnými milníky vývoje NRP, které ovlivnily její současnou podobu.

Již za starého Říma platilo právo *adoptio naturam imitatur* (adopce napodobuje přírodu), které říkalo, že vztah mezi dítětem a jeho osvojitelem je podobný vztahu vlastního rodiče a jeho dítěte. V Římském právu si mohli pouze muži osvojit dítě, neboť měli větší práva než ženy. Při osvojení platilo, že mezi osvojencem a osvojitelem byl minimálně 18 let věkový rozdíl. Počátky osvojení vedou k odkládání tzv. přespočetných dětí. Tyto byly odkládány na taková místa, aby měly šanci přežít a následně se adaptovat v nové rodině. S počátky pěstounské péče jsou spjaty placené kojné, chůvy a opatrovnice ve starém Římě i v městských státech v Řecku. Mnoho odborníků rozvoj kojných v minulosti kritizovalo. Kritikem byl např. J. A. Komenský. Na institutu kojných bylo kritizováno to, že odporují přirozenosti (i Bohu), neboť panovalo přesvědčení, že dítě přejímá z mateřského mléka také osobnostní vlastnosti kojné. Na vývoj pěstounské péče a osvojení mělo významný vliv zřizování nalezinců a vysoká kojenecká a dětská úmrtnost.⁸

V osvícenském období se začaly zakládat nalezince. Služeb kojných se dále využívalo. Dítě u kojné na venkově bydlelo až do svých 6 let, poté se vracelo k biologickým rodičům. V dnešní době odborníci tvrdí, že „*využívání kojných vedlo k odcizení dítěte od rodičů a deprivaci a frustraci dítěte*“. S rozvojem kapitalismu začali někteří vystupovat proti hromadné ústavní výchově. Příkladem byl J. J. Rousseau, který se zabýval individuální péčí v rodině a hovořil o tom, „*že nahradit opuštěným dětem rodinu, je povinností společnosti*“. Zde můžeme vidět posun v myšlení. Začalo se dbát na správnou výchovu dítěte, aby bylo prospěšné společnosti, už nejde pouze o zabezpečení jeho přežití. Problematiku v českém prostředí ukotvil roku 1868 zemský zákon chudinský, který ukládal, že „*veřejná péče o opuštěné a osiřelé děti byla poskytována v rámci chudinské péče v působnosti domovských obcí*“. Matějček upozorňuje, že v této době byly nalezince přeplněné, „volných“ dětí pro adopci a zájemců o ně bohužel málo. Během první světové války řešila krizové situace v péči o děti Česká zemská komise pro péči o mládež, která byla vytvořena roku 1908. O pěstounské péči se dlouze diskutovalo již v 19. století. Např.

⁸ (Nožířová, 2012, s. 27 – 28)

Vojtěch Franc se angažoval v otázkách chudé a opuštěné mládeže. „*Kladl důraz na řádnou a pečlivou výchovu opuštěných dětí a otevřeně uváděl, že právě kvalitní a pozorná výchova je nejlepší prevencí před dalšími sociálně patologickými jevy.*“ Francův spis „*O nalezených v Čechách*“ obsahuje aktuální myšlenky k otázkám pěstounské péče i sociálně – právní ochraně dětí. Mimo jiné hovoří o důležitosti finanční motivace pěstounek. Mnoho pěstounek se v té době potýkalo s nedostatkem financí. Finanční ohodnocení bylo sestupné s věkem dítěte. „*Na finanční odměnu měla pěstounka nárok každý měsíc, avšak vždy toto bylo vázáno na potvrzení místně příslušného faráře o tom, že dítě skutečně žije.*“⁹

Po první světové válce se při zprostředkování NRP hledělo na zájem osvojitelů a nově na zájem dítěte. Ve 30. letech Zemská ústřední péče o mládež spravovala 24 okresních sirotčinců a stát 60 dětských domovů. Dětské domovy sloužily k dočasnému a ozdravnému pobytu opuštěných či ohrožených jedinců. Určitý rodinný ráz byl zajištěn pro nejvíce 20 dětí. Po první světové válce se objevila nová skupina ohrožených dětí – váleční sirotci. Vznikla dobrovolná sociální péče. Přibýlo kvalifikovaných sociálních pracovníků. Sociální oblast byla v té době zajištěna zejména lékaři a pedagogy, kteří většinou pracovali dobrovolně a bezplatně. V každém okresu byla zřizována organizační střediska, která se „*stala pomocnými orgány zákonné péče o mládež a poskytovaly zastoupení soudům a úřadům, které přicházely do styku se sociální péčí o mládež*“. Pomáhala také svobodným těhotným ženám před i po porodu, nemanželským a osiřelým dětem a dětem z rozvrácených rodin. V roce 1928 vstoupil v platnost zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení. Tento shledával smysl osvojení „*především v nalezení vhodného dědice pro osvojitele*“. Osvojení zde bylo chápáno spíše jako majetkoprávní institut. Podle zákona osvojitelem mohla být osoba starší 40 let, která neměla vlastní děti. Z hlediska majetkového bylo možné osvojit i zletilého jedince dokonce, i když již uzavřel manželství. Výchovná funkce rodiny byla potlačena. Zákon upravoval pouze osvojení zrušitelné.¹⁰

Po 2. světové válce vstoupil v platnost zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, který taktéž pamatoval pouze na osvojení zrušitelné. „*Zájem státu se obrací k dítěti, jemu má být zajištěno náhradní rodinné a výchovné prostředí.*“ Byly zrušeny dřívější podmínky pro osvojitele – věk osvojitele minimálně 40 let, bezdětnost atd. Upřednostňovala se péče kolektivní před péčí v náhradních rodinách. Novinkou bylo, že se osvojení stalo vázané na

⁹ (Nožířová, 2012, s. 28 – 30)

¹⁰ Tamtéž, s. 30 – 31

svolení soudu. Osvojením zanikla práva vůči biologické rodině. Nově bylo připojeno ustanovení o příbuzenském vztahu mezi rodiči osvojitele a osvojencem.¹¹

Po roce 1989 došlo k mnoha demografickým změnám, které NRP ovlivnily. Jednalo se např. o zvyšování věku prvorodiček, pokles sňatečnosti, nárůst neplodnosti a snížení úmrtnosti kojenců. V 90. letech se rozvinul neziskový sektor, zavedla se mezinárodní adopce a vznikly vládní i nevládní organizace, které se NRP zabývaly a propagovaly ji.¹²

¹¹ (Nožířová, 2012, s. 31– 32)

¹² Tamtéž, s. 32– 33

3. SOUČASNÝ SYSTÉM NRP V ČESKÉ REPUBLICE

Náhradní rodinná péče řeší případy dětí, kterým zahynul jeden nebo oba rodiče nebo případy tzv. sociálně osiřelých dětí, které mají alespoň jednoho z rodičů, ale ten se o ně nemůže, nechce nebo nedovede starat. Děti jsou nejprve svěřovány jejich rodinným příbuzným či osobám, které již znají a až poté se přistupuje ke svěření dítěte do rodiny, kterou neznají a je schopná je přijmout.¹³

3.1 Úvod do náhradní rodinné péče

V odborné literatuře je termín náhradní rodinná péče definován pouze ojediněle. Častěji jsou čtenářům rovnou přibližovány jednotlivé instituty NRP. Klimeš pod termín NRP zahrnuje všechny typy nekolektivní péče o děti, o které se z rozličných důvodů nemohou starat vlastní rodiče.¹⁴

Jedinec si s sebou do nové rodiny bere i příběh z minulosti a s tím by měli náhradní rodiče počítat. Náhradní rodina by na dítě neměla spěchat a měla by udělat vše pro to, aby se u ní cítilo bezpečně a spokojeně.

3.2 Instituty náhradní rodinné péče

Mezi instituty (neboli formy) NRP řadíme:

- a) svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče**
- b) pěstounskou péči**
- c) pěstounskou péči na přechodnou dobu**
- d) osvojení**
- e) poručenství (s osobní péčí).¹⁵**

¹³ (Bubleová, Vránová a kol., 2011, s. 39)

¹⁴ (Klmeš, 2002 In Nožířová, 2012, s.11)

¹⁵ (Vyskočil, 2014, s. 9)

3.2.1 Svěření dítěte do péče jiné osoby („cizí péče“)

Dítě může být svěřeno do péče jiné osoby v případě, že o něj nemůže osobně pečovat jeho rodič ani poručník. Pečující osoba musí poskytnout záruku řádné péče a s umístěním jedince do její péče musí souhlasit. Přednostně je dítě svěřeno do péče osobě příbuzné nebo jemu blízké, není – li to v rozporu s jeho zájmy. Práva a povinnosti pečující osobě stanoví soud. Soudně se rodičům stanoví výše výživného, samozřejmě soud bere zřetel na jejich možnosti, schopnosti a majetkové poměry. Soud musí vždy přihlížet k zájmům dítěte. Výživné náleží pečující osobě. Svěření dítěte do péče jiné osoby není spojeno s nárokem na dávky pěstounské péče ani žádné jiné k tomu určené speciální sociální dávky.¹⁶

3.2.2 Pěstounská péče

Tento institut je určen pro děti, žijící mimo svou biologickou rodinu a nejsou přijaty do institutu svěření dítěte do péče jiné osoby nebo do osvojení. Pěstounem se může stát osoba příbuzná dítěti, známá dítěti či osoba, která byla zařazena do evidence žadatelů o zprostředkování NRP. Pěstounem může být fyzická osoba nebo manželský pár. Pěstoun zabezpečuje výchovu a péči o dítě. V kompetenci pěstouna je také zastupovat dítě, ale jen v běžných záležitostech. V mimořádných záležitostech - např. při vyřizování cestovního pasu musí pěstoun požádat o souhlas rodiče, popřípadě soud. Dítěti musí pěstoun umožnit, aby se nadále stýkalo s biologickými rodiči. Rodiče mají právo být o dítěti informováni. Když je dítě svěřeno do péče pěstounům, vyživovací povinnost rodičů k dítěti nadále trvá. Pěstounská péče dítěti zajišťuje přiměřené materiální zabezpečení. Soud rozhoduje o vzniku PP a také o jejím zrušení. Soud může PP zrušit jen ze závažných důvodů. Jeho povinností je však PP zrušit vždy, když o to požádá pěstoun. PP přirozeně zaniká, když dítě dosáhne zletilosti.¹⁷

Myslím si, že pokud pěstounská rodina dobře funguje, dítě v ní zůstane do doby, než dokončí studium nebo si nalezne zaměstnání.

Většina dětí, které jsou svěřeny do PP, mají za sebou mnoho traumatizujících zkušeností, trpí např. lehkými mozkovými dysfunkcemi, mají zdravotní problémy, jsou

¹⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁷ (Bubleová, Vránová a kol., 2011 s. 49 – 50)

citově deprivované, obtížně výchovně zvladatelné apod. „Zkrátka vzít si dítě do pěstounské péče, není lehké rozhodnutí ...“¹⁸

Dávky pěstounské péče jsou čtyři:

- odměna pěstouna
- příspěvek na úhradu potřeb dítěte
- příspěvek při převzetí dítěte
- příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Pěstounovi a dítěti tedy náleží výše jmenované sociální dávky plus další dávky státní sociální podpory (např. přídavek na dítě).¹⁹

3.2.3 Osvojení

Nožířová hovoří o osvojení jako o úplně nejčastější formě NRP.²⁰ Možná proto je laické veřejnosti známý také termín adopce, který je osvojení synonymem. Osvojení je legislativně upraveno v druhé části občanského zákoníku. Je zde definováno jako: „*přijetí cizí osoby za vlastní*“. Osvojitelé nepobírají žádnou finanční odměnu, jako tomu je u pěstounské péče. Mezi osvojencem a osvojitelem má vzniknout takový vztah jako mezi rodičem a dítětem. Soud osvojení může zrušit na návrh osvojence či osvojitele ze závažných důvodů, a to pouze do tří let od rozhodnutí.²¹ Zezulová hovoří o tom, že osvojený jedinec se před zákonem stává „*dítětem nových rodičů se vším všudy*“.²²

K osvojení dítěte je zapotřebí souhlasu biologických rodičů. Souhlasu biologických rodičů dítěte není potřeba podle občanského zákoníku, pokud rodič: „*a) byl zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas k osvojení, b) není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout, nebo c) se zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti.*“²³

¹⁸ (Nožířová, 2012 s. 16)

¹⁹ Tamtéž, s. 18

²⁰ (Nožířová, 2012, s. 12)

²¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²² (Zezulová, 2012, s. 17)

²³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Osvojiteli se stávají zejména bezdětné páry, které se již několikrát neúspěšně pokoušely o potomka a mají za sebou neúspěšné pokusy o umělé oplodnění.²⁴ Osvojit dítě si mohou manželé, případně jeden z nich. Věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem by měl činit minimálně 16 let.²⁵

Soud osvojení na návrh osvojence či osvojitele zruší, jsou – li pro to důležité důvody. Pokud uplynou tři roky od rozhodnutí o osvojení, soud je již nemůže zrušit. Zrušením zanikají práva i povinnosti vyplývající z tohoto poměru a obnoví se předchozí příbuzenský poměr.²⁶

3.2.4 Poručenství

Poručenství je podle Nováka a Gabriela zvláštní formou pěstounské péče.²⁷ Bubleová hovoří o poručenství jako o institutu, jehož úlohou je ochraňovat práva dítěte. Poručníkem může být i jedinec, který o dítě osobně nepečuje.²⁸

Občanský zákoník hovoří o tom, že soud jmenuje dítěti poručníka, jestliže zde „*není žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu.*“²⁹ Konkrétně jde o případy, kdy oba rodiče dítěte zemřeli, byla jim soudně pozastavena či zrušena rodičovská odpovědnost nebo nemají v plném rozsahu způsobilost k právním úkonům.³⁰

*„Poručník se stává zákonným zástupcem dítěte, nevzniká však mezi nimi ze zákona takový poměr, jaký je mezi rodiči a jejich dětmi.“*³¹ Poručníkem se stává plně svéprávná fyzická osoba, která způsobem života zaručuje, že je schopna funkci řádně vykonávat. Poručník nemá vůči dítěti vyživovací povinnost. V případě, že o dítě osobně pečuje a vychovává jej, náleží mu stejné sociální dávky jako osobě pečující. Také spravuje majetek dítěte. Poručníkem se stává často osoba v příbuzenském vztahu k dítěti, kterou mohou stanovit rodiče.³²

²⁴ (Zezulová, 2012, s. 17)

²⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁶ Tamtéž

²⁷ (Novák a Gabriel, 2012, s. 53)

²⁸ (Bubleová a kol., 2013 s. 21)

²⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³⁰ (Sychrová, 2015, s. 13)

³¹ (Novák a Gabriel, 2012, s. 53)

³² (Sychrová, 2015, s. 13)

Podle občanského zákoníku poručník podléhá stálému doзору soudu. Minimálně jednou ročně dává soudu zprávu o vývoji dítěte a vyúčtování ze správy jmění. Musí mít rozhodnutí v důležitých záležitostech dítěte schválené soudem.³³

³³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

4. PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

„Dostali jsme zákonem daný úžasný nástroj, který pomáhá najít alternativu k pobytům dětí v ústavní výchově.“³⁴

4.1 Termín pěstounská péče na přechodnou dobu

Pazlarová definuje PPPD jako *„formu náhradní péče, která má po omezenou dobu zajistit péči o dítě, jehož rodina se z různých důvodů nemůže nebo nechce o dítě starat“*. Smyslem tohoto institutu je umožnit dítěti, aby dobu, kdy se o něj biologičtí rodiče nemohou (nechtějí) starat, strávil v rodinném prostředí, než se nalezne trvalé řešení nastalé situace. Dítě se do PPPD svěřuje na nezbytně nutnou dobu a důvody umístění soud přezkoumává každé tři měsíce.³⁵

Do českého právního řádu byl tento institut implementován *„v důsledku všeobecného uznání nutnosti vytvořit novou formu krátkodobé péče o děti, které se ocitnou mimo vlastní rodinu, a současně i v důsledku prosazování britského modelu profesionální pěstounské péče“*.³⁶

Bubleová, Frantíková a kol. upozorňují na to, že tento institut NRP klade zvýšené nároky na pěstouny, kdy je potřeba *„zdůraznit a ošetřit jasně danou dočasnost takovéto péče“*. Z tohoto důvodu je na výběr vhodných pěstounů kladen opravdu velký důraz. Účelem PPPD je poskytnutí času rodičům na úpravu svých poměrů, tak aby byli schopni dítě převzít zpět do své péče nebo aby se pro dítě našla jiná vhodná rodina.³⁷

V porovnání s ostatními formami NRP má institut pěstounské péče na přechodnou dobu podle Macely tato specifika:

- časová omezenost (dítě může být v PPPD umístěno nejvýše 1 rok)
- do PPPD je dítě svěřováno jen rozhodnutím soudu na návrh orgánu SPOD a pouze osobám, které jsou evidovány v evidenci pěstounů na PPPD
- před tím, než se dítě umístí do PPPD neprobíhá zprostředkování NRP

³⁴ (Nožičková, 2012, s. 19)

³⁵ (Pazlarová, 2016, s.153)

³⁶ (Sobotková, Očenášková, 2012, s. 28)

³⁷ (Bubleová, Frantíková a kol., 2014, s. 10)

- pěstouni pobírají odměnu i v době, kdy o žádné dítě nepečují – jsou v pohotovosti přijmout dítě v krizové situaci ihned po soudním rozhodnutí
- proces přípravy na PPPD trvá 72 hodin (větší časový rozsah než u pěstounské péče).

4.1.1 Raná a akutní PPPD

Nožířová hovoří o dvou typech pěstounské péče na přechodnou dobu – rané a akutní.

V rané PPPD jde o to, „že se ctí právo každého miminka narodit se do rodiny a vyrůstat v ní.“ Dítě je propuštěno z nemocnice a jde rovnou do pěstounské rodiny, kde pobyde pouze nutný čas (cca 2 měsíce), než se vyřídí právní záležitosti ke zprostředkování osvojení.³⁸

Akutní typ PPPD je určen pro dítě, které se „zcela náhle (akutně) ocitlo bez péče.“ Jedná se např. o případ, kdy matka samoživitelka musí podstoupit zákrok v nemocnici a bude hospitalizována, o dítě se nemůže nikdo jiný postarat.³⁹

4.2 Předpoklady svěřením dítěte do PPPD a její zprostředkování

Nožířová upozorňuje na to, že pěstounská péče na PD klade na žadatele daleko vyšší nároky, než je tomu u pěstounské péče.

„Pěstoun na přechodnou dobu by měl být vyzrálou osobností s životní zkušeností, která bude schopná poskytnout dítěti stabilní láskyplné prostředí na nezbytně dlouhou dobu.“⁴⁰

4.2.1 Osoba žadatele o PPPD a jeho osobnostní předpoklady

Před žadateli o pěstounskou péči na PD stojí dlouhodobý a časově náročný proces. Žadatelem je myšlena fyzická osoba, která „má zájem přijmout do své rodiny dítě, které

³⁸ (Nožířová, 2012, s. 19 – 21)

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ (Pazlarová a kol., 2016, s. 158)

*nemůže dočasně či dlouhodobě vyrůstat ve vlastní rodině.*⁴¹ Žadatel musí být občanem ČR nebo mít na území ČR trvalý pobyt.⁴²

Pěstouni na přechodnou dobu musí stále pamatovat na to, že se vlastně jedná „o hlídání dítěte“.⁴³ (Nožířová, 2012 s. 21)

Při výběru pěstounů je třeba přihlídnout také k věku. Ideální věk žadatele je mezi 28-65 roky. Pěstoun musí mít čistý trestní rejstřík, v minulosti nesměl mít problémy se závislostmi a nesměl vést rizikový životní styl. Pěstoun musí být v takovém zdravotním stavu, aby byl schopen celodenně pečovat o dítě. Nesmí trpět vážnou duševní poruchou. Žadatel dokládá svůj zdravotní stav lékařskou zprávou.⁴⁴

Přechodný pěstoun musí mít takovou úroveň intelektu, aby mohl komunikovat a spolupracovat s dalšími odborníky, biologickou rodinou dítěte nebo budoucími osvojiteli. Musí být schopen aktivně hájit zájmy dítěte. U pěstounů je důležitá jejich motivace. Povahovými vlastnostmi pěstouna by měly být primárně trpělivost a vřelost. Pěstoun musí umět s dítětem navázat vztah, přijmout jej a dát mu lásku. Pěstoun si musí být vědom svých silných i slabých stránek a umět přiznat chybu. Pěstoun by neměl neočekávat vděk od dítěte nebo jeho rodiny. „*Svoji práci vnímá jako službu dítěti a jeho rodině.*“⁴⁵

„*Schopnost udržet partnerský vztah je jedním z indikátorů schopnosti poskytnout stabilní zázemí přijatému dítěti.*“ Pěstoun by měl mít stabilní partnerský vztah trvající min. 5 let bez vážnějších konfliktů. Pokud pěstoun nežije v partnerském svazku, měl by být s touto situací vyrovnán a nehledat aktuálně nového partnera. Pěstounem se může stát i dříve rozvedený jedinec (většinou max. 1krát). V tomto případě se ale vždy individuálně posuzuje stabilita současného partnerského vztahu, případně důvod, proč se rozpadl vztah minulý.⁴⁶

⁴¹ (Černá a Svoboda, 2011, s. 16)

⁴² (Pazlarová, 2016, s. 32)

⁴³ (Nožířová, 2012, s. 21)

⁴⁴ (Pazlarová a kol., 2016, s. 158)

⁴⁵ (Pazlarová 2016, s. 158, 159)

⁴⁶ Tamtéž, s. 159

„Příchodem dítěte do pěstounské péče nesmí být ohroženy potřeby dětí, které již v rodině žijí!“ Děti žijící v rodině by neměly mít chronické zdravotní problémy, závažnější výchovné problémy nebo traumata, která potřebují vyšší pozornost pěstounů. Dítě by mělo být schopné pochopit smysl a principy PPPD. Toto se předpokládá u dětí ve věku starších 8 – 10 let.⁴⁷ Nožířová hovoří o tom, že PPPD může být pro děti v rodině nebezpečná. Hlavním cílem je tedy „zachovat a podporovat původní rodinu, aniž by došlo k ohrožení dalších členů“.⁴⁸

Rodina by měla mít takové bydlení (vzhledem k jeho kvalitě, vybavenosti a stabilitě), aby umožnilo dítě přijmout a dítěti poskytnout soukromí, vzhledem k jeho věku a potřebám. Žadatelé o PPPD by neměli mít vážné finanční problémy. Musí být připraveni na situaci, že se jeden z nich vzdá svého zaměstnání a bude se nyní plně soustředit na péči o přijaté dítě. Pro pěstouny může být velkou výhodou, pokud kolem sebe mají podpůrnou sociální síť (širší příbuzenstvo, přátele), kteří jim mohou pomoci a poskytnout jim podporu. Pěstoun musí být ochotný spolupracovat s dalšími odborníky. Pozitivem také je dostupnost odborných služeb v blízkosti bydliště žadatele.⁴⁹ U žadatelů se rovněž posuzuje schopnost spolupráce pěstouna s biologickými rodiči dítěte.⁵⁰

4.2.2 Proces zprostředkování

Proces zprostředkování stojí na úplném začátku procesu zajišťování náhradní rodinné péče. Orgány sociálně – právní ochrany dětí při vyřizování žádosti o PPPD postupují zcela stejným způsobem, jako při vyřizování žádostí o pěstounskou péči a osvojení.

Podle zákona o sociálně – právní ochraně dětí žadatelé uplatňují své žádosti o zařazení do evidence osob vykonávajících pěstounskou péči na PD u místně příslušných obecních úřadů s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu.⁵¹

Obecní úřady s rozšířenou působností musí mít v rámci orgánů SPOD sociální pracovníky, kteří jsou pověřeni agendou NRP. Pracovník žadatele provází ve fázi

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ (Nožířová, 2012, s. 20)

⁴⁹ (Pazlarová, 2016, s. 160)

⁵⁰ Zdroj: https://www.centrumpodpory.cz/soubory/metodiky/Amalthea_Metodika_doprovazeni.pdf

⁵¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí

zprostředkování a shromažďuje potřebnou spisovou dokumentaci. Spisovou dokumentaci tvoří následující podklady o žadateli: osobní údaje (jméno a příjmení, datum narození a adresa trvalého pobytu), doklad o státním občanství (u cizinců doklad o nepřetržitém přechodném pobytu na území ČR po dobu min. 365 dnů), výpis z evidence Rejstříku trestů, zpráva o zdravotním stavu a údaje o sociálních a ekonomických poměrech. Na podkladě zjištěných informací vydá obecní úřad s rozšířenou působností k žádosti stanovisko.⁵²

Obecní úřad s rozšířenou působností postoupí ihned veškerou spisovou dokumentaci žadatele společně se stanoviskem krajskému úřadu, v jehož kompetenci je vedení evidence dětí a evidence fyzických osob vhodných stát se pěstouny na přechodnou dobu.⁵³

Dalším krokem je **odborné posouzení žadatelů**. Jedná se o „*posouzení charakteristik žadatelovy osobnosti, psychického stavu, zdravotního stavu, předpokladu vychovávat dítě, motivace, stability manželského vztahu a prostředí v rodině, sociálního prostředí, zvláště bydlení a domácnosti, etnického, náboženského a kulturního prostředí žadatele, zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, vyjádření dětí žadatele k přijetí dítěte do rodiny, posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny, bezúhonnost žadatele, jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost, posouzení schopnosti pečovat o děti vyžadující speciální péči a spolupráce s rodiči těchto dětí*“.⁵⁴

Při **posuzování zdravotního stavu žadatele** se zkoumá, jestli žadatelův zdravotní stav z hlediska duševní, tělesné a smyslové stránky nevykazuje překážky pro výkon dlouhodobé, soustavné a řádné péče a nebrání výchově dítěte. Posuzuje se rovněž riziko zhoršení žadatelova zdravotního stavu v dlouhodobém výhledu. Příslušný krajský úřad určí lékaře, jejichž kompetencí bude právě zdravotní posuzování. V osobní anamnéze žadatele nesmí být závislost na drogách a jiných toxických látkách.⁵⁵

⁵² (Pazlarová, 2016, s. 32 – 33)

⁵³ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

⁵⁴ Zdroj: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1688897

⁵⁵ (Pazlarová, 2016, s. 33 – 34)

Dvěma nejdůležitějšími otázkami při **psychologickém vyšetření žadatelů** o PPPD jsou: „*Do jaké míry jsou žadatelé způsobilí stát se pěstouny?*“ a „*Do jaké míry jsou aktuálně schopni převzít dítě do péče?*“. Zde se zkoumá charakteristika osobnosti, nynější psychický stav, vztahové zázemí, zkušenosti s výchovou a kvalita rodinného prostředí. Zjišťuje se představa žadatele o dítěti, jeho motivace, tolerance k odlišnostem a speciálním potřebám dítěte. Psychologické vyšetření tvoří také posouzení nynější rodinné situace. Psychologické vyšetření je v kompetenci příslušného psychologa.⁵⁶

Odborné posouzení krajský úřad provede do 30 dnů ode dne zjištění potřebných skutečností. Pokud je proces odborného posouzení ukončen, příslušný krajský úřad vyhodnotí závěry odborného posouzení a musí vydat rozhodnutí o zařazení / nezařazení do evidence žadatelů pro zprostředkování PPPD. Žadatel má právo vyslovit svůj nesouhlas a případně doložit nové skutečnosti, pokud krajský úřad rozhodl o jeho nezařazení do evidence. Žadatel se může rovněž proti rozhodnutí krajského úřadu do 15 dnů od převzetí rozhodnutí odvolat. Odvolání se podává k Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR. Žadatel má také právo nahlédnout do své spisové dokumentace. Pokud je žadatel zařazen do evidence pro zprostředkování PPPD, nastává pro něj různě dlouhá fáze očekávání, neboť se vybírají vhodní žadatelé k dítěti.⁵⁷

4.2.3 Dohoda o výkonu PPPD a navazující dokumenty

S novelizací zákona o sociálně – právní ochraně dětí, která je účinná od 1. ledna 2013 je povinností každé pečující osoby uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče na PD.

Podle Hofrové je dohoda o výkonu PPPD nástrojem, upravujícím práva a povinnosti pěstounů a je třeba ji vždy individuálně upravit dle potřeb konkrétního dítěte.⁵⁸

Podle Pazlarové je účelem dohody o výkonu PP „*vymezení rozsahu podpory rodinám a zvýšení kvality výkonu pěstounské péče s ambicí profesionalizace úrovně pěstounů a zlepšení péče o ohrožené děti*“. Dohoda představuje smluvní vyjádření spolupráce pěstouna s doprovázející organizací na zajišťování podpory a poskytování služeb. Na

⁵⁶ Tamtéž, s. 34 – 35

⁵⁷ Zdroj: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1688897

⁵⁸ (Hofrová, 2013, s. 36)

dohodu mohou dále navazovat dokumenty: individuální plán ochrany dítěte, plán průběhu výkonu PP či vzdělávací plán pro pěstouny.⁵⁹

Zákon o sociálně – právní ochraně dětí vymezuje okruh tzv. doprovázejících organizací (pověřených právnických či fyzických osob), které jsou oprávněny s pěstouny uzavírat dohody o výkonu PPPD. Doprovázejícími organizacemi jsou tedy obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, krajské úřady, pověřené osoby (neziskové organizace) a právnické či fyzické osoby pověřené k výkonu SPOD. Pěstouni musí uzavřít dohodu o výkonu PP do 30 dnů od svěřením prvního dítěte do jejich péče. Do 30 dnů musí podepsat dohodu o výkonu PP osoby, které byly zařazeny do evidence osob, které mohou vykonávat PPPD.⁶⁰

Doprovázení pěstounských rodin doprovázejícími organizacemi spočívá podle Macaly v informačních, pomáhajících a konzultačních činnostech. Jedná se o intenzivní kontakt a pomoc pěstounům po přijetí dítěte do pěstounské rodiny a v období přechodí dítěte do následné péče. Doplnuje, že je nutné, aby doprovázející organizace poskytovaly pohotovostní služby a sociální pracovník byl rodině k dispozici k řešení, pokud by se vyskytla krizová situace.⁶¹

Podle zákona o sociálně – právní ochraně dětí má pěstoun právo kdykoliv změnit doprovázející organizaci, a to bez udání důvodu. V tomto případě musí o skutečnosti všechny smluvní strany dohody informovat obecní úřad s rozšířenou působností v trvalém bydlišti pěstouna. Zákonem je stanovena lhůta 30 dnů, kdy má pěstoun povinnost vyhledat si novou doprovázející organizaci.⁶²

Při uzavírání dohody o výkonu PP se mimo jiné bere ohled právě na **individuální plán ochrany dítěte** a dohoda s ním musí být v souladu. Pazlarová jej definuje jako „*klíčový dokument pro nastavení týmové spolupráce s pěstounskou rodinou a doprovázející organizací*“. Dle Metodického doporučení MPSV ČR nese odpovědnost za vytvoření plánu oddělení SPOD, který jej také vytváří společně s odborníky a dalšími stranami (lékaři, školou, členy rodiny dítěte atp.) Sociální pracovník OSPOD, který nese

⁵⁹ Tamtéž, s. 73

⁶⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

⁶¹ (Macala, 2013, s. 2)

⁶² Tamtéž

odpovědnost za konkrétní případ dítěte, vytváří plán na základě vyhodnocení potřeb dítěte. Plán se musí zpracovat do 30 dnu ode dne svěření dítěte do PPPD.⁶³

Z individuálního plánu ochrany dítěte by měl vycházet **plán průběhu výkonu pěstounské péče**. Jedná se o „*dokument, který sestavuje klíčový pracovník doprovázející organizace v počátku spolupráce s pěstouny*“. Tento plán je ideální zpracovávat na období jednoho roku. Pokud v pěstounské rodině nastanou změny, je možné jej aktualizovat. Plán se může také stát vodítkem pro vyhodnocení výkonu PP, které provádí OSPOD.⁶⁴

Cílem dokumentu **vzdělávací plán** je „*zmapovat vzdělávací potřeby náhradních pečovatelů a sledovat ztotožnění náhradního pečovatele se svojí rolí, příp. tomuto ztotožnění dalším vzděláváním a podporou napomoci*“. Vzdělávací plán nemá pevně stanovenou strukturu a podobu, záleží na dohodě pěstouna a doprovázejícího pracovníka, jakou si vyberou formu vzdělávací potřeby a to tak, aby se s odstupem času dalo hodnotit její naplňování. Plán by měl brát v potaz potřeby svěřeného dítěte, rozvíjet kompetence pěstouna a zvyšovat kvalitu výkonu PPPD. Obsahem vzdělávacího plánu tak mohou být kurzy, individuální konzultace, semináře, workshopy, zajištění odborné literatury či několikadenní pobyty. Pěstoun tak splní svou povinnost vzdělávat se v minimálním rozsahu 24 hodin za 12 kalendářních měsíců.⁶⁵

4.2.4 Příprava přechodného pěstouna na přijetí dítěte

„Ukazuje se, že u PPPD je nutné skutečně detailní a prověření žadatelů (tedy jak psychologické, tak i absolvování přípravného kurzu), kdy je nezbytné neopomíjet i další členy rodiny.“⁶⁶

Podle zákona o sociálně – právní ochraně dětí zajišťuje krajský úřad přípravu pěstounů k přijetí dítěte do rodiny a nabízí jim pomoc ve formě poradenství souvisejícím se svěřením dítěte do PPPD. Příprava k zařazení žadatele do evidence pro zprostředkování pěstounské péče na přechodnou dobu trvá minimálně 72 hodin.⁶⁷

⁶³ Tamtéž, s. 78

⁶⁴ (Pazlarová, 2016, s. 80)

⁶⁵ Zdroj: https://www.centrumpodpory.cz/soubory/metodiky/Amalthea_Metodika_doprovazeni.pdf

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí

Pěstounům na PD je vzdělání zajištěno bezplatně. Přípravné kurzy zabezpečuje krajský úřad nebo organizace, které se specializují na NRP a má k tomuto pověření MPSV.⁶⁸

Příprava pěstounů na přechodnou dobu se skládá ze **základního přípravného kurzu**, který je určen pro zájemce o všechny formy NRP (osvojitele, poručníky a pěstouny). Základní přípravný kurz začíná osobním pohovorem sociálního pracovníka s žadateli. Sociální pracovník provází žadatele po celý proces přípravy. Sociální pracovník zjišťuje o žadatelích co nejvíce informací a vypracovávají plán individuální přípravy.⁶⁹

Teoretická příprava pěstounů na přechodnou dobu probíhá skupinově a skládá se z těchto bloků: sociálně – právní problematika NRP, psychologické a zdravotní aspekty v oblasti NRP (navazování kontaktu s dítětem, práce s minulostí dítěte, děti se specifickými potřebami atp.) a rodina a náhradní rodina (adaptační fáze po příchodu dítěte, výchova dítěte v náhradní rodině, úskalí NRP atp.). Žadatelé prochází i sebezkušenostní přípravou v trvání 3 setkání. Tento cyklus posiluje u žadatelů o PPPD jejich osobní i rodičovské kompetence. Sebezkušenostní přípravu lektorují psychologové či terapeuti.⁷⁰

Poslední fází základního přípravného kurzu je individuální práce podle konkrétních potřeb žadatelů, která obsahuje prvky teorie i sebezkušenosti. Náplň kurzu se odvíjí od sestaveného individuálního plánu příprav a probíhá např. v menších skupinách podle stejného zájmu. Cyklus je opět uzavřen setkáním se sociálním pracovníkem. Otvírá se zde prostor pro sebereflexi žadatelů či zhodnocení jejich připravenosti.⁷¹

Na základní přípravný kurz navazuje **nástavbový kurz**, který je určen výhradně pro pěstouny na přechodnou dobu. Cílem je „*připravit zájemce především na přijetí dítěte s celou jeho rodinnou situací a plány do budoucna, ale také příprava na následné odloučení dítěte a předání do nového prostředí*“. Kurz probíhá opět formou skupinových setkání. Pracuje se zde s konkrétními technikami – řešení modelových situací, kazuistiky, projekce, arteterapie, relaxace, zprostředkování osobních zážitků pěstounů, atp. Cílem je také zprostředkovat žadatelům: sebezpoznání a pochopení svých potřeb, zlepšení v komunikaci, pochopení potřeb dítěte a jeho minulého života, pochopení potřeb biologické rodiny dítěte,

⁶⁸ Zdroj: <https://www.nadacejt.cz/novela-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti-otevrelamnoha-detem-cestu-k-nahradni-rodine--n48.html>

⁶⁹ (Vávrová, Pokorná a kol., 2012, s. 15 – 22)

⁷⁰ Tamtéž

⁷¹ Tamtéž

využít vlastního nebo skupinového potenciálu pro řešení situací, souvisejících s přechodností pěstounské péče, vyzkoušet si, jak připravit dítě na změnu prostředí, návrat k biologické rodině a jak připravit pěstounskou rodinu na odchod dítěte.⁷²

4.2.4.1 Program PRIDE jako jedna z forem přípravy žadatelů

Program **PRIDE** (z angličtiny Parent Resources for Information Development and Education) je standardizovaným rámcem pro odbornou přípravu žadatelů o NRP a podporu náhradních rodin. PRIDE byl vyvinut roku 1993 v USA jako „*ucelený způsob práce se zájemci o náhradní rodinnou péči a s náhradními rodiči, který vznikl právě z impulzu náhradních rodičů, jako reflexe jejich vlastních zkušeností a potřeb*“. Stěžejní myšlenka programu je ta, že život v rodině představuje pro správný vývoj dítěte hlavní hodnotu, bez ohledu na definici rodiny. Jedním z cílů dokumentu Národní strategie ochrany práv dětí „Právo na dětství“ (2012) je „*převzetí a adaptace systému PRIDE pro vytvoření jednotného systému výkonu pěstounské péče a jeho ověření v praxi*“. V listopadu 2013 bylo vyškoleny v ČR prvních deset lektorů. Pilotní testování programu PRIDE bylo ukončeno roku 2015.⁷³ Příprava pěstounů podle PRIDE se skládá ze tří individuálních setkání v domácím prostředí žadatele o PP a devíti skupinových setkání, jejichž obsahem jsou např. tato témata: informace o programu PRIDE, práce v týmu zaměřená na zajištění stability, posilování vztahů v rodině či naplňování vývojových potřeb dítěte v rámci výchovy. Pazlarová vidí hlavní přínos programu v tom, že se pěstouni zapojují přímo jako lektoři do příprav. Zkušenosti pěstouni předávají své zkušenosti účastníkům přípravných kurzů.⁷⁴

Program PRIDE se skládá ze 14 kroků, které zahrnují proces zprostředkování NRP:

1. Stanovení úlohy a cílů subjektů s pověřením k výkonu SPOD.
2. Definování role, úkolů a kompetencí.
3. Provádění vyhodnocování místních potřeb (v oblasti SPOD).
4. Rozvoj vzdělávání (veřejnosti) a náborových strategií (pro získání nových náhradních rodičů).

⁷² Tamtéž, s. 24

⁷³ Zdroj: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Analyza_PRIDE.pdf/3717ecfb-ff2c-51cc-81b8-f434f6c8c26c

⁷⁴ (Pazlarová, 2016, s. 39 – 40)

5. Poskytování odpovědí na dotazy.
6. Příprava základního přípravného kurzu PRIDE pro náhradní rodiče a zaslání informačního balíčku pro zájemce o účast v přípravě.
7. Uskutečnění první individuální konzultace v domácnosti zájemců.
8. Poskytnutí základního přípravného kurzu PRIDE pro náhradní rodiče. Průběžné vzájemné posuzování rodin.
9. Ukončení vzájemného posuzování a přijetí rozhodnutí.
10. Zařazení do evidence.
11. Ukončení plánů rozvoje rodiny s náhradními rodiči.
12. Spolupráce v rámci profesionálního týmu.
13. Poskytování navazujících kurzů PRIDE pro náhradní rodiče a dalších typů podpory.
14. Navázání řádného vztahu.⁷⁵

Z výše zmíněných kroků programu vyplývá, že se program nesoustředí jen na realizaci odborných příprav pěstounů, ale jedná se o ucelený souhrnný systém pro podporu a rozvoj kvalitní NRP v kontextu služeb. Stěžejní myšlenkou je prožitek, který má pomoci žadatelům o pěstounskou péči k získání potřebných kompetencí, dovedností a schopností.⁷⁶

4.2.5 Děti, pro které je PPPD vhodná

Hana Konečná a Markéta Sudová roku 2011 zrealizovaly výzkum, který je popsán v publikaci Střediska náhradní rodinné péče, o. s. - *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?* Cílem výzkumné studie bylo zmapovat názory a zkušenosti odborníků a pěstounů na přechodnou dobu s PPPD. Výzkum se realizoval ve 12 krajích ČR (s výjimkou kraje Ústeckého a Jihomoravského). Data byla získávána metodou ohniskových skupin. K diskusi byla připravena 3 témata – „*příprava zájemců o NRP, pěstounská péče na přechodnou dobu a význam biologické rodiny a vztahy dítěte s ní*“, přičemž na každé téma byl vymezen časový úsek 45 minut. Autorky analyzovaly několik bodů, pro které děti, je pěstounská péče na PD vhodná – vzhledem k věku, situaci a zdravotnímu stavu. Odborníci se shodli, že pro PPPD jsou nejvhodnější novorozenci a kojenci. Dalšími byli předškoláci a školáci. Dle většiny rodičů jsou nejvhodnější věkovou skupinou novorozenci a kojenci, ovšem vnímají zde velké riziko přilnutí. Hlavní důvod uplatnění PPPD vidí

⁷⁵ Zdroj: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Analyza_PRIDE.pdf/3717ecfb-ff2c-51cc-81b8-f434f6c8c26c

⁷⁶ Zdroj: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Analyza_PRIDE.pdf/3717ecfb-ff2c-51cc-81b8-f434f6c8c26c

odborníci v krizové situaci, za kterou považují např.: výkon trestu odnětí svobody, dočasnou ztrátu bydlení, nemoc nebo potíže s českým občanstvím. Pro rodiče je největším přínosem PPPD udržení kontaktu s jejich dětmi. Poslední nabízející se charakteristikou, která určuje, zda je dítě vhodné či nevhodné pro PPPD se ukázal zdravotní stav. Handicap představuje pro pěstounskou rodinu zátěž a je zapotřebí, aby byla speciálně vyškolená a uměla s handicapem dítěte zacházet.⁷⁷

V dopise MPSV ČR určeném pro vedoucí odborů sociálních věcí krajských úřadů a Magistrátu hlavní města Prahy ohledně informací o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, se hovoří o typických situacích, kdy je vhodné PPPD využít. Například když rodič nemůže dočasně vykonávat péči o potomka; dítě se ocitlo v některé z krizových situací; dítě bylo týráno nebo pohlavně zneužíváno a momentálně se pro něj hledá trvalé řešení jeho situace; rodiče nezvládají výchovu potomka; rodiče dítě opustili; rodiče hovoří o úmyslu potomka svěřit do dlouhodobé NRP a zatím pro něj nebyl nalezena vhodná náhradní rodina.⁷⁸

Dle Gabriela a Nováka by pěstounská péče na PD měla být určena následujícím skupinám dětí. Dětem, které mají svou biologickou rodinu či alespoň jednoho rodiče. Děti, jejichž matky jsou mladé a nezralé, a tudíž momentálně neschopné plnit zodpovědně rodičovskou roli. Děti, jejichž matky jsou závislé na droze a potřebují čas na doléčení se. Děti z dlouhodobě nefunkčních rodin. Děti, jejichž rodiče či jeden z rodičů vykonává trest odnětí svobody. Děti, které náhle onemocní závažnou chorobou, a rodina situaci dočasně nezvládá. Děti, u kterých je diagnostikována masivní porucha chování. A děti, které již byly umístěny v náhradní rodině, ale neúspěšně a jsou z ní vráceny.⁷⁹

Škoviera hovoří o tom, že do pěstounských rodin na PD také přicházejí často děti z rozvedených a neúplných rodin. Velký podíl těchto dětí tvoří jedinci z jiného etnika, především z romského etnika.⁸⁰

Děti, které přicházejí do PPPD nemusí být schopny se orientovat v čase a prostoru; mohou mít narušený pocit bezpečí a nedůvěru k cizím lidem; mohou trpět poruchou příjmu

⁷⁷ (Konečná a Sudová, 2011 s. 6 – 9; 40 – 47)

⁷⁸ Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/14504>

⁷⁹ (Gabriel a Novák, 2008, s. 54 - 59)

⁸⁰ (Škoviera, 2007, s. 43)

potravy, vyměšování či spánku; mohou mít pokřivené reakce; mohou být neschopny vyhodnotit důsledek svého chování; mohou se projevovat uzavřeně či odmítavě.⁸¹

4.3 Práva a povinnosti přechodného pěstouna a osoby v evidenci

Shledáváme za důležité zmínit skutečnost, že přechodnému pěstounovi rozhodně nenáleží všechna práva a povinnosti, kterými obvykle disponuje biologický rodič vůči svému dítěti. Oprávnění a povinnosti pěstounů jsou zákonem taxativně vymezeny v takovém rozsahu, v jakém rozsahu jsou na právech omezení biologičtí rodiče dítěte.

4.3.1 Práva

Pěstoun na přechodnou dobu i osoba v evidenci mají podle občanského zákoníku právo na to, aby jim byla poskytnuta trvalá či dočasná pomoc při zajištění péče o svěřené dítě, která spočívá v zajištění hlavně krátkodobé péče. Této formy pomoci může využít pěstoun po dobu, kdy je uznán za praceneschopného nebo při ošetřování blízké osoby, při narození dítěte, při vyřizování neodkladných soukromých záležitostí a při úmrtí blízké osoby. Vzhledem k psychické náročnosti povolání má pěstoun rovněž právo, aby mu byla minimálně 1krát za půl roku zprostředkována psychologická, terapeutická pomoc či jiná odborná pomoc (např. supervize či právní poradenství související s péčí o svěřené dítě).⁸²

4.3.2 Povinnosti

Nejzákladnější povinností každého pěstouna na přechodnou dobu je samozřejmě osobně a řádně pečovat o svěřené dítě, řádně jej vychovávat a zabezpečit uspokojení jeho základních potřeb. Pěstoun na PD je rovněž povinen uzavřít s OSPOD nebo doprovázející organizací dohodu o výkonu pěstounské péče na PD, a to do 30 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence přechodných pěstounů. Přechodný pěstoun si musí zvyšovat svou kvalifikaci v oblasti výchovy a péče o dítě, a to v rozsahu 24 hod. za kalendářní rok. V rámci naplňování dohody o výkonu PPPD musí pěstoun kooperovat s odborníky (např. pracovníky orgánu SPOD), kteří mají pověření sledovat správný vývoj svěřeného dítěte a musí umožnit jim dohled, zda je uzavřená dohoda opravdu vykonávána. Takový pracovník navštěvuje pěstounskou rodinu minimálně jednou za 2 měsíce.

⁸¹ (Bubleová a kol., 2014, s. 16 – 17)

⁸² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Přechodný pěstoun musí být seznámen s individuálním plánem na ochranu dítěte, které mu je svěřeno a s tímto plánem se sladit. Důležitou povinností přechodného pěstouna je rozvíjet a udržovat kontakt svěřeného dítěte s jeho biologickými rodiči a dalšími blízkými osobami, pokud samozřejmě soud nerozhodne jinak.⁸³ Vzhledem k tomu, že takový kontakt může být komplikovaný a psychicky náročný je přechodnému pěstounovi Občanským zákoníkem dáno právo požádat o pomoc při rozvíjení vztahů svěřeného dítěte s jeho biologickou rodinou.

4.4 Hmotné zabezpečení PPPD

Pěstounovi na přechodnou dobu náleží podle zákona o sociálně – právní ochraně dětí z dávek pěstounské péče: příspěvek na úhradu potřeb dítěte a odměna pěstouna.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Každé nezletilé nezaopatřené dítě, které je svěřeno do NRP nebo péče osoby v evidenci, má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Tento příspěvek se vyplácí pečující osobě či osobě v evidenci. Nárok na příspěvek se zachovává i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do 26 let, jedná – li se o nezaopatřené dítě, žijící ve společné domácnosti s osobou, která byla do jeho zletilosti osobou pečující. Jestliže dítě, pobírá důchod (sirotčí či invalidní), náleží mu příspěvek na úhradu potřeb dítěte jen v případě, přesahuje – li výši pobíraného důchodu. Výše příspěvku činí k 1. lednu 2020 za kalendářní měsíc:

- a) 4 950 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- b) 6 105 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- c) 6 985 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- d) 7 260 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Pokud by se jednalo o dítě, které je dle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, výše příspěvku bude vypočtena ze 4 stupňů závislosti dítěte.⁸⁴ Výše příspěvku v tomto případě činí k 1. lednu 2020 za kalendářní měsíc:

⁸³ Zdroj: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/pestouni/povinnosti-pestounu/>

⁸⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Obrázek 1 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte (dítě, které je závislé na péči jiné osoby):

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	5115	6105	6490	7040
6 - 12 let	6215	7480	7975	8635
12 - 18 let	7095	8580	9130	9570
18 - 26 let	7425	8910	9460	9900

Zdroj: Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí

Odměna pěstouna

Každá osoba pečující nebo osoba v evidenci má nárok na odměnu pěstouna. Odměna pěstouna je považována za klasickou mzdu v zaměstnání, proto se z ní odečítá záloha na daň z příjmu, pojistné na sociální zabezpečení a pojistné na zdravotní pojištění. Pečující osoba i osoba zařazená v evidenci pěstounů na přechodnou dobu si mohou dále přivydělávat. Jsou – li pěstouny oba manželé, odměna pěstouna je vyplácena pouze jednomu z nich.⁸⁵

Každá osoba zařazená v evidenci pěstounů na přechodnou dobu má k 1. lednu 2020 nárok na odměnu pěstouna ve výši 30.000 Kč za měsíc. Odměna je profesionálnímu pěstounovi vyplácena, i pokud o žádné dítě právě nepečuje. Za každé další dítě se odměna zvyšuje o částku 6.000 Kč. Je-li osoba pečující nebo osoba v evidenci rodičem nebo prarodičem otce nebo matky svěřeného dítěte, má nárok na odměnu pěstouna, pokud: pečuje alespoň o 3 děti nebo o alespoň 1 dítě ve středně těžké, těžké a úplné závislosti na pomoci jiné osoby. Pěstounům na přechodnou dobu zaniká nárok na čerpání rodičovského příspěvku na svěřené dítě.⁸⁶

⁸⁵ (Pazlarová, 2016, s. 99 – 103)

⁸⁶ Zdroj: <https://www.prispevky.cz/rodice-tehotenstvi/davky-pestounske-pece>

Obrázek 2 Výše odměny pěstouna

POČET DĚTÍ, O KTERÉ JE PEČOVÁNO	VÝŠE ODMĚNY
1 dítě	12.000,- Kč
2 děti	18.000,- Kč
3 a více dětí	30.000,- Kč
1 a více dětí ve středně těžké, těžké a úplné závislosti na pomoci jiné osoby	
jedná se o osobu v evidenci, a to bez ohledu na to, zda o nějaké dítě právě pečuje	
1 a více dětí, svěřených do péče na přechodnou dobu, pokud je toto dítě dětí ve středně těžké, těžké a úplné závislosti na pomoci jiné osoby	20.000,- Kč

Zdroj: <https://www.prispevky.cz/rodice-tehotenstvi/davky-pestounske-pece>

4.5 Legislativní ukotvení PPPD

• Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte je obecným právním předpisem, na jehož základě stojí další zákony, které v ČR upravují problematiku pěstounské péče. Proto je třeba, ji při realizaci pěstounské péče na PD ctít.

Je nejrozšířenější smlouvou na světě, která deklaruje lidská práva. Byla přijata dne 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN. Jejím obsahem je 54 článků rozdělených do čtyř hlavních kategorií – hlavní zásady, právo na přežití a rozvoj, právo na ochranu a právo na zapojení se do společnosti. Do českého právního řádu byla implementována roku 1991.⁸⁷

Z Úmluvy můžeme vypíchnout právo na zajištění ochrany a pomoci od státu v případě, že dítě nemůže vyrůstat v biologické rodině, právo dítěte na pravidelný osobní styk s rodiči a právo dítěte na vyslyšení jeho názorů v situacích, které se ho bezprostředně týkají (s ohledem na jeho věk a intelekt). Tato práva se přímo dotýkají problematiky NRP.

⁸⁷ Zdroj: <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>

• Listina základních práv a svobod

Zákon č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku ČR. Oproti Úmluvě o právech dítěte dává prostor druhé straně – rodičům a osobám pečujícím. Nalezneme zde práva biologických i pěstounských rodičů, jiných pečujících osob a dalších zúčastněných na NRP.⁸⁸

• Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí je pro sociální pracovníky stěžejním zákonem, který upravuje problematiku pěstounské péče. Rok 2012 s sebou přinesl změny a celkovou modernizaci pěstounské péče. Zákon obsahuje výčet práv a povinností pěstouna a nově také ustanovení o dohodě o výkonu pěstounské péče. Podrobně popisuje proces zprostředkování PP, přípravu žadatelů o PP a posouzení žadatelů kompetentními odborníky. Dále zmiňuje kompetence orgánů SPOD ve smyslu PP.⁸⁹

• Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně – právní ochraně dětí

Vyhláška č. 473/2012 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona o sociálně – právní ochraně dětí, stanovuje rozsah a obsah přípravy budoucích pěstounů, minimální rozsah poradenství, které poskytují sociální pracovníci pro pěstouny a žadatele o PP, obsah a způsob zajištění zvyšování dovedností v oblasti péče o dítě pro pěstouny a žadatele.⁹⁰

• Občanský zákoník

Roku 2012 nabyl účinnosti nový občanský zákoník, který upravuje zejména výkon pěstounské péče. Nalezneme zde ustanovení o jednotlivých institutech NRP. Jeho součástí se nově stala problematika rodinného práva po tom, co zanikla platnost zákona o rodině (94/1963 Sb.).⁹¹

⁸⁸ Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

⁸⁹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

⁹⁰ Vyhláška č. 473/2012 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona o sociálně – právní ochraně dětí

⁹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

4.6 Přínosy a úskalí PPPD

Myslíme si, že samotná existence institutu pěstounské péče na PD je hlavním přínosem v systému péče o ohrožené a deprivované děti, i přesto zde byla fundovanými odborníky pojmenována jistá úskalí.

4.6.1 Přínosy

Odborníci se shodují v tom, že mezi hlavní pozitiva PPPD patří to, že dítě netrpí ústavní deprivací; pokud je dítě osvojeno, jeho nová rodina má od přechodných pěstounů zprávu o jeho chování v různých situacích; je možná sanace biologické rodiny dítěte a dítěti může pěstoun věnovat individuální péči. V následujících odstavcích jsou přínosy popsány do hloubky.

Prevence ústavní výchovy a ústavní deprivace u dětí

Děti vyrůstající v ústavním zařízení bývají i přes snahu zaměstnanců opožděné nebo narušené v psychickém vývoji a často trpí ústavní deprivací. Psychická deprivace nastává, pokud nejsou dostatečně uspokojovány základní psychické potřeby dítěte. Je to z důvodu, že dítě nemá navázaný trvalý emoční vztah k jedné osobě, která by jej zahrnovala pocity jistoty a bezpečí a pečovala by o něj individuálně.⁹² V zařízení ústavní péče spadá na jednoho zaměstnance tolik dětí, že není reálné, aby měli s každým dítětem osobní vztah.⁹³ Děti nemají zkušenosti ze života v rodině, což v dospělosti ovlivní jejich partnerské vztahy.⁹⁴ Dětem v přechodných rodinách je umožněn standartní rozvoj ve všech oblastech lidského vývoje. Přechodní pěstouni dětem nabízejí individuální přístup. Pozornost pěstouna je přímo zaměřena na dítě.⁹⁵

Možnost sanace biologické rodiny dítěte

Prostřednictvím sanace se podporuje biologická rodina dítěte a zlepšuje se kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou, aby se tam mohlo bezpečně navrátit.⁹⁶ Sanace je definována Matouškem a Pazlarovou jako vhodná metoda při sociální práci s rodinou, ve které hrozí odebrání dítěte do NRP. Prioritou je chránit zájmy ohroženého dítěte.⁹⁷ Bechyňová hovoří o sanaci jako o souboru opatření SPOD a sociálních služeb, které jsou

⁹² (Radvanová a kol., 1980, s. 43 – 44; 47)

⁹³ (Matějček, 2013, s. 12)

⁹⁴ (Radvanová a kol., 1980, s. 45 – 46)

⁹⁵ (Ptáček a kol., 2011, s. 39)

⁹⁶ (Bechyňová a Konvičková, 2011, s. 18 -20)

⁹⁷ (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 13)

ukládány a poskytovány především rodičům dítěte a dítěti, u kterého je ohrožen jeho sociální, biologický a psychologický vývoj.⁹⁸ Sanace může zdokonalit fungování rodiny v oblastech, které hodnotí členi rodiny či sociální pracovník jako problémové.⁹⁹ Přejídný pěstoun musí podporovat pozitivní vztahy dítěte s biologickými rodiči.¹⁰⁰ Odborníci se shodují, že by dítě mělo být umístěno do PPPD v blízkosti biologické rodiny. Kontakty s biologickou rodinou nebudou zprerthány a dítě může navštěvovat původní mateřskou či základní školu.¹⁰¹ Případy se sanací biologické rodiny by měli řešit pouze zkušení přechodní pěstouni, neboť se jedná o náročnější případy oproti tomu, když dítě není v kontaktu s původní rodinou.¹⁰²

Vliv rodiny na vývoj a potřeby dítěte

Socializačně výchovná funkce rodiny praví, že rodina představuje základní východisko pro další vývoj dítěte. Dítě se postupně socializuje, osvojuje si normy rodiny a zaujímá postoje a role v rodině. Jeho vývoj ovlivňuje jak dobrý biologický základ, prostředí, v němž žije, tak i způsob a úroveň uspokojování jeho potřeb (láska, bezpečí, jistota, dostatek podnětů atp.) Je nutné pamatovat, že první roky po narození dítěte jsou významné z hlediska duševního vývoje. Pokud v tomto období nejsou uspokojovány základní duševní potřeby dítěte, může to ovlivnit celý jeho život.¹⁰³ Grohová a kol. hovoří o tom, že pokud dítě v raném věku prožije emoční strádání nebo nepozná jistotu, bezpečí a lásku, plynoucí z navázání emočního pouta, mohou být u něj diagnostikovány sociálně – psychologické či somatické vývojové problémy. Platí pravidlo: čím dříve je dítěti, které nemůže vyrůstat v biologické rodině, nalezena náhradní rodina, tím se zvyšuje naděje na jeho zdravý a všestranný vývoj.¹⁰⁴

Předání dítěte definitivní rodině

Když definitivní rodina přijímá dítě z PPPD, má proces přijetí z mnoha směrů ulehčený. Dítě umí vytvářet pevné emoční vazby a jeho vývoj se shoduje s jeho chronologickým věkem. Přejídní pěstouni mohou rodině předat informace o chování dítěte v přirozeném prostředí.¹⁰⁵

⁹⁸ (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 18)

⁹⁹ (Matoušek a Pazlarová a kol., 2014, s. 19)

¹⁰⁰ (Ptáček a kol., 2011, s. 24)

¹⁰¹ (Konečná a Sudová, 2011, s. 68)

¹⁰² Zdroj: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/prechodna_pp_recenze.html

¹⁰³ (Radvanová a kol., 1980 s. 8 – 9)

¹⁰⁴ (Grohová a kol., 2011, s. 9 – 10)

¹⁰⁵ (Ptáček a kol., 2011, s. 39)

4.6.2 Úskalí

Protahování pěstounské péče z důvodu soudních jednání

Pěstounská péče na PD by měla trvat v rádech několika měsíců, maximálně 1 rok. Jsou však známy případy, kdy trvá v delším časovém horizontu. Takových dětí je stále více, vlivem protahování soudních jednání. Největší komplikace nastávají v momentě, kdy se rozhoduje o následné péči. Soud má možnost rozhodnout formou uložení předběžného opatření. Některé soudy však tuto možnost odmítají a prodlužují tak dobu, kterou dítě stráví v péči přechodné pěstounské rodiny. Jak říká Radvanová: „čím dříve a v nižším věku se dostane do péče definitivních pečovateli, tím menší bude jeho trauma při předávání“.¹⁰⁶

Vazba dítěte na jednoho člověka

Pokud bylo dítě již jednou odloženo či vráceno z neúspěšné NRP, může se u něj objevit frustrace z nestálosti rodinného prostředí. Když dítě z PPPD přechází do nové rodiny, může pociťovat druhotnou deprivaci.¹⁰⁷ Čím déle je dítě v péči přechodné pěstounské rodiny, tím se zvyšuje riziko, že se naváže hluboký emoční vztah a o to bude pro pěstouna náročnější vzdát se dítěte. Musí si uvědomit, že poskytuje službu dítěti, rozhodně nejde o uspokojování svých potřeb. Oborníci z toho důvodu přechodným pěstounům doporučují, aby měly své rodičovské potřeby již naplněné.¹⁰⁸

Děti, které již v rodině žijí

Děti, které již v rodině žijí, by měli rodiče zapojit do uvažování o PPPD, popřípadě dle jejich věku do rozhodování. Důležité je, aby se děti, které v rodině již žijí, necítily s příchodem nového dítěte odloženy na „druhé koleji“.¹⁰⁹

Riziko burn – out syndromu u přechodného pěstouna

Stejně jako u ostatních profesí, se může u pěstouna na PD objevit burn-out syndrom. Tento syndrom nám může být známý také jako syndrom vyhoření. Je definován jako „syndrom emociálního vyčerpání, depersonalizace a sníženého osobního výkonu. Dochází k němu tam, kde lidé pracují s lidmi, tj. tam, kde se lidé věnují potřebným lidem“.¹¹⁰ Pokud se nechá pěstoun na přechodnou dobu pohltit potřebami svěřeného dítěte a

¹⁰⁶ (Radvanová a kol., 2015, s. 132 – 134)

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 131

¹⁰⁸ Zdroj: https://is.muni.cz/th/n5xjz/10_Mytu_o_ruseni_kojeneckych_ustavu.pdf

¹⁰⁹ (Zezulová, 2012, s. 27 – 28)

¹¹⁰ (Maslach a Jackson In Krivohlavý, 1998, s. 50)

zapomene tak na vlastní potřeby, hrozí zde syndrom vyhoření. Pěstouni tento problém nesmí podceňovat a musí pamatovat na prevenci. Prevence zde spočívá např. v aktivním sebevzdělávání, vyhrazení dostatku času jen pro sebe a partnera či v podpoře od ostatních členů rodiny.¹¹¹

Materiální zajištění

Přechodný pěstoun poskytuje péči svěřenému dítěti 24 hodin denně, proto by mu mělo náležet odpovídající finanční ohodnocení. Zájemci o PPPD prochází náročným procesem pověřování a je posuzována jejich motivace k této profesi.¹¹² I přesto se objevují kritici z laické i odborné veřejnosti, kteří již od počátku kritizovali novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí a tvrdí, že hlavním důvodem k výkonu této profese bude finanční motivace.¹¹³ Někteří kritici vidí zneužívání systému také v tom, že pěstoun bere „plat“ i v období, kdy momentálně o žádné dítě nepečuje. Přechodní pěstouni právě berou plat i v období mezi odevzdáním dítěte a přijetím dalšího do péče, hlavně kvůli tomu, aby byli schopni přijmout do péče další dítě kdykoliv to bude nutné.¹¹⁴

4.7 Ukončení PPPD

Nejčastějším důvodem zániku pěstounské péče na PD bývá uplynutí její maximální délky trvání. Podle zákona o SPOD může být dítě v péči přechodného pěstouna nejdéle jeden rok. Poté se dítě navrácí do své původní rodiny nebo přechází do některé z trvalých forem náhradní rodinné péče.

4.7.1 Návrat dítěte do původní rodiny

Za předpokladu, že je to v souladu se zájmy dítěte, bývá nejlepším řešením situace, aby dítě vyrůstalo ve své biologické rodině. Přechod dítěte je vhodné detailně, postupně a citlivě naplánovat. Nezbytné je také podporovat rodinu, do které se dítě navrácí. V zájmu dítěte je rovněž, aby jeho kontakt s náhradní rodinou byl udržen i po ukončení PPPD. Před navrácením dítěte do jeho biologické rodiny se provádí sanace rodiny.¹¹⁵

¹¹¹ (Zezulová, 2012, s. 127)

¹¹² Zdroj: <https://www.nadacejt.cz/novela-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti-otevrelamnoha-detem-cestu-k-nahradni-rodine--n48.html>

¹¹³ (Radvanová a kol., 2015, s. 131)

¹¹⁴ Zdroj: <https://www.nadacejt.cz/novela-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti-otevrelamnoha-detem-cestu-k-nahradni-rodine--n48.html>

¹¹⁵ (Bechyňová, Konvičková, s. 18)

4.7.2 Přejít dítě do trvalé NRP

Pokud se dítě nemůže vrátit do původní rodiny a péči nemohou zajistit ani jeho příbuzní ani další blízké osoby, musí se přistoupit k dlouhodobějšímu řešení – zpravidla k dlouhodobé pěstounské péči či osvojení. Ve výjimečném případě, kdy je do péče přechodného pěstouna postupně svěřeno více sourozenců, tak pěstounská péče zaniká po uplynutí 3 let od doby, kdy byl pěstounovi svěřen poslední sourozenec. To se děje z důvodu ochrany vazeb mezi sourozenci.¹¹⁶

Pěstounská péče na PD může také zaniknout z podobných důvodů jako dlouhodobá pěstounská péče. Hrušáková s Králíčkovou hovoří o úmrtí dítěte nebo přechodného pěstouna a zrušení PPPD soudním rozhodnutím. Pokud zemře jeden z manželů, do jejichž společné PPPD bylo dítě svěřeno, tak se výlučným pěstounem stává pozůstalý manžel. Soud pěstounskou péči na PD zruší pouze z velmi vážných důvodů, a to pokud PPPD již neplní svůj účel nebo odpadly důvody svěřením dítěte do náhradní rodinné péče. Jestliže o zrušení PPPD požádá sám pěstoun, je povinností soudu mu vyhovět.¹¹⁷

4.7.3 Předání dítěte

Pro pěstouna bývá nejnáročnější ve fázi ukončování PPPD předání dítěte do další formy NRP nebo jeho původní rodiny. Přechod dítěte by měl být podle Klimeše postupným procesem.¹¹⁸ Nápomocná může být pěstounovi organizace, se kterou má podepsanou dohodu o výkonu PP. Období přechodu závisí vždy na osobnosti a věku konkrétního dítěte. A také na tom, jakou dobu dítě strávilo v PPPD a z jakých důvodů bylo odebráno z původní rodiny.¹¹⁹ Podle Klimeše by měl přechod dítěte do nové rodiny trvat u měsíčních dětí v řádech dnů a u dětí školního věku až jeden měsíc. Přechodný pěstoun by měl nadále figurovat v životě dítěte jako rodinný známý.¹²⁰

V tuto chvíli je také hodnocen celý proces PPPD, a to pěstounem, novou rodinou, doprovázející organizací, popř. dítětem, pokud je k tomu způsobilé. Je zapotřebí se zaměřit na potřeby přechodných pěstounů a dát jim čas na „zpracování“ ztráty dítěte. Pěstouni se mohou dále vzdělávat v oboru, stmelovat svou rodinu a s radostí očekávat příchod dalšího

¹¹⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí

¹¹⁷ (Hrušáková; Králíčková, 2006, s. 341)

¹¹⁸ Zdroj: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/prechodna_pp_recenze.html

¹¹⁹ (Macela, 2013, s. 13)

¹²⁰ Zdroj: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/prechodna_pp_recenze.html

dítěte. Nesmíme zapomínat na to, že každý pěstoun se s odchodem dítěte vyrovnává jinak vzhledem k tomu, že mezi nimi vzniklo velmi silné emoční pouto. Někteří již nemusí být schopni přijmout do své péče další dítě.¹²¹ Myslím si, že by bylo účelné, aby byla přechodným pěstounům po předání dítěte doporučována účast na některé z terapií.

¹²¹ (Macala, 2013, s. 14)

5. NOVELA ZÁKONA O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ

Novela zákona o sociálně – právní ochraně dětí přinesla zásadní změny v oblasti výkonu sociálně – právní ochrany dětí i pěstounské péče. Následující kapitola je věnována deskripci důležitých změn v NRP.

Dne 1. ledna 2013 vstoupila v platnost novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, která byla provedena vyhláškou č. 401/2012 Sb.

Uznávaný odborník v oblasti SPOD, PhDr. Miloslav Macela, který je spoluautorem novely zákona, říká: „*Novela reagovala na situaci, která v oblasti náhradní rodinné péče v České republice před rokem 2013 panovala. A tím hlavním negativním faktorem byla situace, že zhruba 10 procent pěstounských péčí končila předčasně a děti odcházely do dětských domovů nebo do jiných rodin. My jsme před přípravou zákona zanalyzovali důvody, proč se tomu děje, bylo zjištěno, že to začíná u přípravy pěstounů, u jejich motivace, vstupují do náhradní rodinné péče se zcela jinými očekáváními a představami, než pak je realita. Přes nedostatek podpory, služeb a poradenství při výkonu pěstounské péče až po hmotné zabezpečení pěstounů, výše odměn. A tohle všechno se do zákona dostalo. Rozvinul se systém služeb, které pěstouny doprovází, systém je finančně zabezpečen, protože jeho financování garantuje stát, zvýšil se počet pěstounských rodin, zhruba o 2 tisíce, zvýšil se počet dětí, které našly řešení v náhradní rodině.*“¹²²

V problematice pěstounské péče jsou dle MPSV ČR zásadní změny v těchto oblastech: „*rozvoj NRP, zvýšení podpory PP, hmotné zajištění PPPD, změna způsobu příprav pěstounů, vytváření podmínek pro zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb pro nové i stávající pěstounské rodiny*“.¹²³

Vyhodnocení situace dítěte a rodiny

Obecní úřad obce s rozšířenou působností má povinnost pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, poskytovat pomoc rodičům či jiným osobám odpovědným za

¹²² Zdroj: <https://prehravac.rozhlas.cz/audio/3230415>

¹²³ Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/14504>

výchovu dítěte.¹²⁴ Na základě vyhodnocení situace dítěte je obecní úřad povinen ve spolupráci s rodiči, osobou odpovědnou za výchovu, dítětem a odborníky vytvořit individuální plán ochrany dítěte. Dohoda o výkonu PP musí být s individuálním plánem ochrany dítěte v harmonii.¹²⁵

Osoby pověřené výkonem sociálně – právní ochrany dětí

Osoby pověřené výkonem SPOD mohou uzavírat dohody o výkonu PP. Tyto osoby se mohou ujmout zajišťování a realizace přípravy žadatelů o zprostředkování PP. V jiných případech přípravu žadatelů zajišťuje krajský soud. Mohou žadatelům poskytnout odborné sociální poradenství a pomoc. Mohou poskytovat výchovnou a poradenskou péči při výkonu PP osobám pečujícím, s nimiž uzavřeli dohodu o výkonu PP. Mohou sledovat výkon PP.¹²⁶

Přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči

Nově je stanoven minimální rozsah příprav před přijetí dítěte do NRP. U pěstounské péče a osvojení příprava činí 48 hodin a u pěstounské péče na přechodnou dobu 72 hodin. Krajský úřad může snížit rozsah přípravy u žadatelů, kteří přípravu již jednou absolvovali. Do přípravy jsou zahrnuty i děti, které žijí v rodině osob vhodných stát se pěstouny nebo osvojiteli.¹²⁷

Poradenství pro náhradní rodiny

Vyhláška stanovila minimální časový rozsah poradenství pro pěstounské rodiny a osoby v evidenci žadatelů. Poradenství poskytují obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady a pověřené osoby.¹²⁸

Práva osob pečujících a osob v evidenci

Osoby pečující a osoby v evidenci mají nově právo na: pomoc se zajištěním osobní péče o dítě v případě nemoci, vyřizování osobních záležitostí atd., na respitní péči v minimálním rozsahu 14 dní za rok pro dítě starší 2 let, na zprostředkování terapeutické a psychologické pomoci minimálně jednou za 6 měsíců, na zprostředkování bezplatné

¹²⁴ Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/14504>

¹²⁵ (Pazlarová, 2016, s. 14 - 15)

¹²⁶ (Pazlarová, 2016, s. 15)

¹²⁷ Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/14504>

¹²⁸ Tamtéž

možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v tématech výchovy a péče o dítě a na podporu při udržování sounáležitosti dítěte s biologickou rodinou.¹²⁹

Povinnosti pěstounů

Nově jsou pěstouni povinni průběžně se vzdělávat minimálně 24 hodin ročně. Dále jsou povinni podporovat udržování kontaktu dítěte s biologickými rodiči. Musí umožnit sledování naplňování dohody o PP.¹³⁰

Dohody o výkonu pěstounské péče a postup jejího uzavírání

Dohoda o výkonu PP patří mezi veřejnoprávní smlouvy. Dohoda stanovuje minimální rozsah práv a povinností pěstounů a osob v evidenci.¹³¹ Dohodu uzavírá pěstoun s místně příslušným orgánem SPOD nebo jiným subjektem do 30 dnů, ode dne převzetí dítěte do péče. Musí být v harmonii s individuálním plánem ochrany dítěte.¹³²

Sledování výkonu pěstounské péče

Subjekt, se kterým je dohoda o výkonu PP uzavřena, má povinnost být minimálně jedenkrát za 2 měsíce v osobním kontaktu s pěstounem i svěřeným dítětem. Jedenkrát za 6 měsíců je povinen podat zprávu o situaci příslušnému OSPOD.¹³³

Výpověď dohody o výkonu pěstounské péče

Pěstoun bez udání důvodů může vypovědět dohodu o výkonu pěstounské péče a uzavřít ji s jiným subjektem. Subjekt může dohodu vypovědět kvůli vážnému a opakovanému porušování povinností uvedených v dohodě, pro opakované maření sledování naplňování dohody nebo u pěstounů na přechodnou dobu z důvodu odmítnutí přijetí dítěte bez závažného důvodu.¹³⁴

Státní příspěvek na výkon pěstounské péče

O přiznání státního příspěvku na výkon PP rozhoduje krajská pobočka úřadu práce podle sídla žadatele na základě dohody o výkonu PP. Příspěvek činí 48.000 Kč ročně a slouží k pokrytí nákladů vynaložených na zajištění pomoci pěstounům, osobám v evidenci

¹²⁹ Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/14504>

¹³⁰ (Pazlarová, 2016, s. 15)

¹³¹ Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/14504>

¹³² (Pazlarová, 2016, s. 15 – 16)

¹³³ Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/14504>

¹³⁴ (Pazlarová, 2016, s. 16)

či svěřeným dětem a na provádění dohledu nad výkonem PP. Nejedná se však o 48.000 Kč pro každou rodinu. Organizace dostane na základě soupisu uzavřených dohod o výkonu PP celkovou částku, kterou vynaloží dle podmínek v dohodách a dle potřeb na všechny rodiny, s nimiž má dohodu uzavřenou.¹³⁵

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Ačkoliv je PPPD v českém právním řádu zakotvena již od roku 2006, její širší aplikaci do praxe umožnila až novela z roku 2013. Nastavila jasná pravidla využívání PPPD a vyřešila otázku sociálního zabezpečení profesionálních pěstounů.¹³⁶

Zrušení zařízení pro výkon pěstounské péče

S přijetím novely se pro nadbytečnost zrušilo zařízení pro výkon pěstounské péče. Dohody o výkonu PP, které byly v tomto zařízení uzavřeny, zůstávají právně platné i po nabytí účinnosti novely. Práva a povinnosti pěstounů a zřizovatelů těchto zařízení, vyplývající z dohod o výkonu PP v zařízení uzavřených před nabytím účinnosti novely, kromě povinnosti zřizovatele poskytovat pěstounovi z vlastních prostředků odměnu za výkon PP dále trvají. Nad rámec zákona může být v dohodě o výkonu PP upraven podobný rozsah hmotné podpory a zajištění, které dosud byly garantovány pěstounům v zařízeních pro výkon pěstounské péče (na úhradu jízdních výdajů pěstouna a svěřených dětí atp.).¹³⁷ Bude umožněno, aby výkon PP pokračoval za téměř stejných podmínek jako v bývalých zařízeních pro výkon PP, ale s rozdílem „*že byty nebo domy obývané pěstouny a dětmi již nebudou mít status zařízení sociálně-právní ochrany dětí a že rozsah nákladů hrazených pěstounovi a svěřeným dětem již nebude vycházet ze zákona, ale ze vzájemné dohody mezi pěstounem a stávajícím zřizovatelem zařízení.*“¹³⁸

¹³⁵ (Pazlarová, 2016, s. 16)

¹³⁶ Tamtéž

¹³⁷ Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/14504>

¹³⁸ Zdroj: <http://www.pestounska-pece.cz/content/duvodova-zprava-k-novele-zakona-35999-sb-o-socialne-pravni-ochrane-deti>

6. PŘIJETÍ A ADAPTACE DÍTĚTE V NÁHRADNÍ RODINĚ

„Okamžik příchodu dítěte do pěstounské rodiny bývá spojený s radostí, očekáváním a trochou obav či nejistot, které jsou zcela přirozené.“

Adaptuje se nejen přijaté dítě, ale také pěstouni, popř. další členové rodiny. Proces adaptace trvá v řádu měsíců.¹³⁹ Dítě často nechápe, co mu pěstounská rodina nabízí a pěstounům nevěří. Změna jeho postojů vůči pěstounské rodině je dlouhotrvajícím procesem. Pouze opakovanou pozitivní zkušeností dítě zjistí, že mu pěstounská rodina nabízí bezpečí a přítomnost pěstounů je pro něj příjemná.¹⁴⁰

Adaptabilita je ve Stručném psychologickém slovníku definována jako „*přizpůsobivost; schopnost člověka přizpůsobit se prostředí přírodnímu i společenskému*“.¹⁴¹ Platí, že čím mladší dítě, tím snadněji probíhá jeho proces přijetí do náhradní rodiny a proces adaptace členů rodiny na nově vzniklou situaci.¹⁴²

Proces předávání dětí bývá u dětí v kojeneckém věku rychlý a hladký. Změna pečující osoby může mít za následek zvýšenou plačtivost či zhoršený spánek, obvykle se to však rychle upraví. Adaptaci dítěte mohou náhradní rodiče usnadnit tím, že budou udržovat dosavadní rutiny dítěte a změny budou zavádět postupně. Je výhodou, pokud pěstoun získá o dítěti co nejvíce informací o režimu dne, stravovacích návycích, spánku atp. Může pomoci, když si dítě do náhradní rodiny může přinést oblečení a hračky, které má spojené např. se známými vůněmi.¹⁴³

Při přijímání dětí batolecího věku, by se měli pěstouni předešlých pečujících tázat, po oblíbených činnostech dítěte či po jeho obavách. O zdravotních omezeních dítěte by měli mít pěstouni přehled ještě před jeho přijetím, aby ve fázi adaptace nenastaly komplikace.¹⁴⁴

¹³⁹ (Pazlarová, 2016, s. 65)

¹⁴⁰ (Kovařicová In MPSV ČR, 2015, s. 26)

¹⁴¹ (Hartl, 2004, s. 8)

¹⁴² (Pazlarová, 2016, s. 65)

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ Tamtéž

Děti předškolního a mladšího školního věku stále podléhají momentálním pocitům, které ovlivňují jejich psychický stav a reakce. Nálada dítěte se mění dle aktuálních podnětů. U dětí ve školním věku by měl být příchod do náhradní rodiny oboustranným rozhodnutím pěstounů i dítěte. S tímto dítětem se pěstoun už může na řadě věcí domlouvat.¹⁴⁵

¹⁴⁵ (Pazlarová, 2016, s. 66)

7. ROLE A KOMPETENCE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ

Cílem sociálních pracovníků SPOD je působit tak, aby ohrožené děti našly trvalé a bezpečné prostředí, kde budou respektovány jejich individuální potřeby, a to už v biologické rodině, institucionální péči nebo náhradní rodinné péči.¹⁴⁶

7.1 Sociálně-právní ochrana dětí v ČR

Sociálně-právní ochranou dítěte se v českém prostředí podle zákona o SPOD rozumí „ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině“.¹⁴⁷ Předním hlediskem SPOD je podle Novotné a Fejta „v souladu s Úmluvou o právech dítěte zájem a blaho dítěte“.¹⁴⁸

Sociálně-právní ochrana dětí spadá do resortu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, které rovněž zřizuje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. Dalšími orgány SPOD jsou krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, MPSV a Úřad práce ČR.¹⁴⁹

Novotná společně s Fejtem definovali několik principů SPOD:

- SPOD je poskytována všem dětem bez rozdílu a diskriminace podle rasy, barvy kůže, pohlaví, jazyka, náboženství, etnického nebo sociálního původu.
- SPOD je poskytována bezplatně.
- SPOD se poskytuje nezletilým jedincům mladším 18 let, pokud nenabýli zletilosti dříve.
- Stát je odpovědný za ochranu dítěte před tělesným či duševním týráním a chrání zdravý vývoj dítěte.
- Ve SPOD se uplatňuje princip preventivního působení na rodinné vztahy.
- Opatření SPOD mají hierarchické uspořádání a díky jejich provázanosti umožňují zvolit nástroj podle situace a intenzity ohrožení konkrétního dítěte.

¹⁴⁶ (Pemová, Ptáček, 2012, s. 21)

¹⁴⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

¹⁴⁸ (Novotná, Fejt, 2009, s. 89)

¹⁴⁹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

- Děti, které byly dočasně či trvale odejmuty ze svého rodinného prostředí, mají právo na pomoc od státu ve formě náhradní rodinné péče.
- Jedním z cílů SPOD je sanace rodiny.¹⁵⁰

Pemová s Ptáčkem hovoří o tom, že sociálně-právní ochrana dětí je centrálně garantovaná, ale provozovaná je lokálně. V praxi to znamená, že ačkoliv je SPOD garantována státem prostřednictvím státní správy, tak ji realizují konkrétní sociální pracovníci na lokální úrovni.¹⁵¹

Jako orgán sociálně-právní ochrany dětí bývá běžně označován obecní úřad s rozšířenou působností, jehož kompetence vymezuje zákon o SPOD následovně:

- sledovat nepříznivé vlivy, které působí na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku
- činit opatření, která budou vést k omezení působení negativních vlivů na děti
- pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to hlavně z hlediska, zda se jedná o dítě uvedené v § 6 zákona o SPOD, tedy dítě ohrožené
- zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny individuální plán ochrany dítěte
- pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin¹⁵²

7.2 Úloha sociálního pracovníka při realizování PPPD

Zákon o sociálních službách vymezuje činnosti, které sociální pracovník vykonává. Jedná se o provádění sociálních šetření, zabezpečování sociální agendy, krizovou pomoc, sociálně právní poradenství, analytickou, koncepční činnost a depistážní činnost.¹⁵³ Dále sociální pracovníci podávají k soudu návrh na vydání předběžného opatření, vyhodnocují situaci dítěte a jeho rodiny, vytvářejí v kooperaci s rodinou dítěte individuální plán na ochranu dítěte, vedou spisovou dokumentaci nezletilých dětí i žadatelů o PPPD, uzavírají s přechodnými pěstouny dohodu o výkonu PP, provádějí sociální šetření v rodině dítěte a další činnosti.

¹⁵⁰ (Novotná, Fejt, 2009, s. 15 - 16)

¹⁵¹ (Pemová, Ptáček, 2012, s. 27)

¹⁵² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

¹⁵³ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Návrh na vydání předběžného opatření

Pokud se dítě ocitne v nedostatku řádné péče nebo je-li jeho život či vývoj vážně ohrožen nebo narušen je sociální pracovník obce s rozšířenou působností nucen podat k soudu návrh na vydání předběžného opatření, kterým se odebere dítě z rodiny. Takové předběžné opatření se někdy označuje také jako „rychlé“ a soud musí o návrhu rozhodnout do 24 hodin od podání návrhu. Tímto předběžným opatřením může být dítě svěřeno do PPPD nebo do ústavního zařízení. Pokud bylo dítě svěřeno přechodným pěstounům, soud je povinen minimálně jedenkrát za 3 měsíce přezkoumat, zda důvody, pro které bylo dítě svěřeno do náhradní rodiny, nadále trvají.¹⁵⁴

Vyhodnocování potřeb dítěte a jeho rodiny

Zákon o SPOD ukládá obecnímu úřadu s rozšířenou působností povinnost pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to hlavně z hlediska, zda se jedná o dítě podle § 6 tohoto zákona – tedy ohrožené. Na základě takového vyhodnocení je poté obecní úřad s rozšířenou působností povinen zpracovat individuální plán ochrany dítěte.¹⁵⁵ Podle Vyhlášky, kterou se provádí některá ustanovení zákona o SPOD, je v kompetenci sociálního pracovníka, aby zhodnotil úroveň vývoje dítěte, zjistil míru ohrožení, vzal na zřetel přání dítěte, zanalyzoval situaci rodiny, zhodnotil vztah mezi rodičem a dítětem a vyhodnotil situaci v širším rodinném prostředí.¹⁵⁶ Zde se může ukázat, že nejlepším možným řešením situace dítěte je naleznout dítěti náhradní rodinné prostředí.

Sociální šetření v rodině dítěte

Sociální šetření v rodině dítěte provádí sociální pracovník za účelem komplexního vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Předtím než sociální pracovník vypracuje individuální plán na ochranu dítěte, provede vždy v jeho rodině sociální šetření. Při sociálním šetření se mapuje, v jakém prostředí dítě vyrůstá, jak jsou naplňovány jeho individuální potřeby, případně se mapují rizika v prostředí dítěte, které jej mohou ohrožovat.¹⁵⁷ Co se týče četnosti prováděných šetření, tak v rodině přechodných pěstounů sociální pracovník provádí šetření nejméně jednou za 3 měsíce za účelem zjištění, zda

¹⁵⁴ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

¹⁵⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

¹⁵⁶ Vyhláška č. 473/2012 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona o sociálně – právní ochraně dětí

¹⁵⁷ (Pemová a Ptáček, 2012, s. 92-93)

nadále trvají důvody pro svěření dítěte do NRP. Poté sociální pracovník zasílá k soudu vypracovanou zprávu.¹⁵⁸

Individuální plán ochrany dítěte

Individuální plán ochrany dítěte neboli IPOD mají povinnost zpracovávat obecní úřady s rozšířenou působností na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Vytváří se nejpozději do jednoho měsíce, od data, kdy bylo konkrétní dítě zařazeno do evidence obce s rozšířenou působností. Plán pojmenovává příčiny ohrožení dítěte, nastavuje opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanovuje termíny k provedení těchto opatření. Nastavená opatření realizuje sociální pracovník v kooperaci s rodiči dítěte nebo jinou osobou, která je zodpovědná za výchovu dítěte a s odborníky, kteří mají podíl na řešení problému dítěte a jeho rodiny. Sociální pracovník OSPOD je povinen opakovaně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to nejméně jedenkrát za 6 měsíců.¹⁵⁹ IPOD by se měl průběžně obnovovat podle potřeb dítěte, a to hlavně pokud je dítě svěřeno do náhradního rodinného prostředí.¹⁶⁰ Plán vyjadřuje stav, jak by měl ideálně vypadat život dítěte s přihlédnutím k rizikům, která dítě aktuálně ohrožují, a to za využití ochranných faktorů, které představují pro rodinu zdroj podpory.¹⁶¹

Vedení spisové dokumentace

Spisovou dokumentaci dětí i žadatelů o zařazení do evidence NRP zakládají podle zákona o SPOD obecní úřady s rozšířenou působností. Obsahem takové spisové dokumentace jsou osobní údaje dítěte, informace o zdravotním a psychickém stavu dítěte, o poměrech rodiny dítěte a další údaje. Pokud se dítěti hledá náhradní rodinné prostředí, tak obecní úřad s rozšířenou působností předává spisovou dokumentaci krajskému úřadu, který vytváří evidenci dětí, kterým se hledá náhradní rodina.¹⁶²

¹⁵⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

¹⁵⁹ Zdroj: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/dite-v-nrp/individualni-plan-ochrany-ditete/>

¹⁶⁰ (Hrušáková a kol., 2015, s. 257)

¹⁶¹ (Hanzlíková, 2014, s. 83)

¹⁶² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

8. METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Institut pěstounské péče na přechodnou dobu, jak je zřejmé z teoretické základny této práce, je poměrně novou formou náhradní rodinné péče, který s sebou přinesla v roce 2013 novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Institut pěstounské péče na PD se v České republice stále vyvíjí a zdokonaluje. Pěstounská péče na PD se rozvíjí mimo jiné i díky praxi, kdy sami sociální pracovníci mohou vnášet své náměty a pojmenovat úskalí institutu a oblasti, na kterých by se mělo ještě zapracovat.

V následující kapitole bude představen metodologický postup, který měl zodpovědět hlavní výzkumnou otázku, a to: ***Jaké mají sociální pracovníci SPOD v oblasti Severních Čech zkušenosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu.*** Dále dílčí výzkumnou otázku: ***Kde vnímají sociální pracovníci SPOD pozitiva a kde naopak úskalí institutu pěstounské péče na přechodnou dobu.***

K dosažení cíle bylo využito **kvalitativní výzkumné strategie**. Ta byla zvolena, neboť bylo naším záměrem do zkoumaného fenoménu nahlédnout hlouběji a šetřením získat podrobné informace, které bychom kvantitativním výzkumem jen stěží zachytili. Po prostudování odborné literatury jsme zjistili, že téměř každý metodolog si tuto výzkumnou strategii definuje po svém. Disman popisuje kvalitativní výzkum jako „*každé nenumerické šetření a interpretaci sociální reality, s cílem odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím*“.¹⁶³ Podle Hendla je v kvalitativním výzkumu prostředkem sběru dat i jejich zpracování sám pracovník.¹⁶⁴ Úkol výzkumníka zde pak spočívá v „*odhadnutí neznámé skutečnosti o sociálních a sociálně psychických jevech*“.¹⁶⁵ Kvalitativní výzkum se do jisté míry odehrává v podmínkách, ve kterých se zkoumané fenomény přirozeně vyskytují. U takového výzkumu platí zásada, že silný vliv na kvalitu získaných dat má míra důvěry a otevřenosti zkoumaných aktérů vůči výzkumníkovi.¹⁶⁶ Miovský mezi metody kvalitativní výzkumné strategie konkrétně řadí moderovaný rozhovor, pozorování, ohniskové skupiny, kvalifikovaný odhad, projektivní metody a další.¹⁶⁷

¹⁶³ (Disman, 1993, s. 285)

¹⁶⁴ (Hendl, 2005, s. 52)

¹⁶⁵ (Surynek, Komárková a Kašparová, 2001, s. 26)

¹⁶⁶ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 76)

¹⁶⁷ (Miovský, 2006)

8.1 Metoda sběru dat

Metodou k dosažení stanoveného cíle této práce byl zvolen **polostrukturovaný rozhovor**, také známý jako řízený nebo strukturovaný s otevřenými otázkami. Schensul a kol. o polostrukturovaném rozhovoru hovoří jako o metodě, která je založená na pružné technice dotazování. Výzkumník má předem zkonstruovanou sadu otevřených otázek, kterou může v průběhu rozhovoru podle potřeby rozšiřovat. Výzkumník se tak může odchýlit od připravených otázek a reagovat na odpovědi respondentů.¹⁶⁸ Máme tedy definované tzv. jádro rozhovoru, což znamená minimum témat a otázek, které musí výzkumník probrat. Na jádro se poté nabalují upřesňující otázky. Téma rozhovoru tak může výzkumník zpracovat zcela do detailů.¹⁶⁹ Výzkumník není nijak limitován stanoveným pořadím jeho tazatelských otázek, může si otázky přeformulovat podle situace či se doptat na nejasnosti.¹⁷⁰ I tato metoda má však své limity, a to přesnou formulaci tazatelských otázek, aby se zamezilo tomu, že předem dávají odpověď, musí co největší mírou vystihovat cíl výzkumného šetření a výzkumník by se měl vyvarovat příliš osobních či sugestivních otázek.¹⁷¹

Výzkumné šetření bylo realizováno v rozmezí **od 4. 5. 2020 do 12. 6. 2020**. Délka rozhovorů se pohybovala **od 35 minut do 70 minut**.

8.2 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořili **sociální pracovníci SPOD v oblasti Severních Čech**. Oblast Severních Čech lze přibližně ztotožnit s Ústeckým krajem a Libereckým krajem (viz níže přiložený obrázek). V rámci tohoto území funguje celkem 26 orgánů SPOD. Jednalo se o sociální pracovníky, kteří aktuálně vedou nebo v minulosti vedli spisovou dokumentaci dítěte svěřeného do pěstounské péče na PD. Prostřednictvím e-mailové komunikace bylo osloveno celkem 18 orgánů SPOD na uvedeném území. Z tohoto počtu OSPOD **byly provedeny rozhovory s 8 pracovníky z různých orgánů SPOD**. Zbylé orgány SPOD buďto nereagovaly na e-mail se žádostí o účast ve výzkumném šetření pro účely diplomové práce, na pracovišti neměly natolik zkušené pracovníky, kteří by mohli zodpovědět výzkumné otázky, anebo tazateli neumožnily přístup do jejich úřadu s tím, že reagovaly na

¹⁶⁸ (Schensul, Schensul a Lecompte, 1999, s. 149-150)

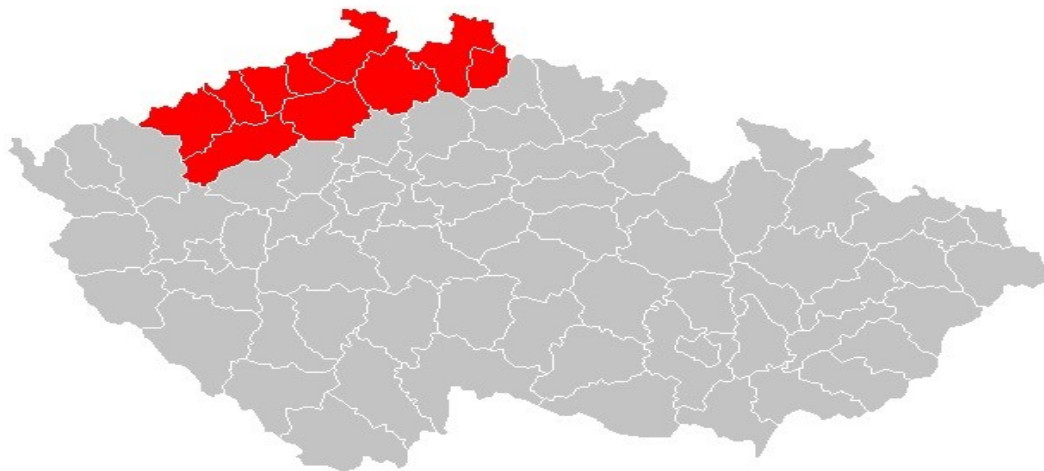
¹⁶⁹ (Miovský, 2006, s. 79)

¹⁷⁰ (Hendl, 2012, s. 174)

¹⁷¹ (Šváříček, Šedřová a kol., 2007, s. 159-160)

aktuální stav v naší republice s ohledem na pandemii COVID-19. Některé orgány, pokud nereagovaly, byly osloveny i vícekrát.

Obrázek 3 Na mapě České republiky je červeně vyznačena oblast Severních Čech.

Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Severn%C3%AD_%C4%8Cechy

Za účelem dokreslení pohledu na zkoumanou problematiku byla prostřednictvím e-mailové korespondence oslovena Krajská správa Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ) v Ústí nad Labem a v Liberci kvůli zjištění, **kolik dětí se v rámci kraje celkem nachází v PPPD**. Pracovnice ČSÚ mi zaslaly odpověď, že k dispozici mají data pouze ke dni 31. 12. 2018, a to k NRP jako celku za všechny kraje. V následující tabulce se tedy prosím zaměřte na údaje za Ústecký a Liberecký kraj.

Obrázek 4 Počet dětí v NRP za jednotlivé kraje

3-10. Počet vyplácených dávek pěstounské péče podle krajů v roce 2018

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

ČR, kraje (trvalé bydliště zadatele)	Dávky pěstounské péče celkem	podle druhu dávek					Počet dětí v náhradní rodinné péči ¹⁾ k 31. 12. 2018
		příspěvek na úhradu potřeb dítěte	odměna pěstouna	příspěvek při převzetí dítěte	příspěvek při ukončení pěstounské péče	příspěvek na zakoupení motorového vozidla	
Česká republika	363 322	204 155	156 036	1 973	888	270	19 626
Hl. m. Praha	29 717	16 293	13 234	139	46	5	1 362
Středočeský	38 830	21 200	17 287	228	92	23	2 062
Jihočeský	19 792	11 070	8 528	121	46	27	1 037
Plzeňský	21 465	11 963	9 328	108	54	12	1 191
Karlovarský	16 213	9 086	6 976	98	42	11	922
Ústecký	38 193	21 297	16 586	201	88	21	2 779
Liberecký	17 807	10 128	7 524	89	57	9	945
Královéhradecký	16 679	9 386	7 130	92	51	20	945
Pardubický	17 956	10 109	7 696	108	30	13	893
Vysočina	12 937	7 255	5 564	64	39	15	632
Jihomoravský	31 902	17 959	13 688	152	78	25	1 726
Olomoucký	22 332	12 521	9 640	96	60	15	1 072
Zlínský	15 680	8 851	6 660	108	49	12	708
Moravskoslezský	63 680	36 949	26 145	368	156	62	3 352
Ostatní	139	88	50	1	-	-	-

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Liberci

Níže uvádím tabulku, která znázorňuje charakteristiku respondentů. Pro zachování anonymity budou respondentům nezávisle přidělena čísla (R1 – R8). Co se týče pohlaví respondentů, tak se **vždy jednalo o ženy**.

Tabulka 1 Charakteristika respondentů

Respondent	Pracovní pozice	Věk	Délka praxe v oblasti SPOD	Vzdělání
R1	Sociální pracovnice agendy NRP	56 let	18 let	Středoškolské + 200 hod. vzdělávací akreditovaný kurz
R2	Terénní sociální pracovnice	28 let	3 roky	Vysokoškolské bakalářské
R3	Referent SPOD	56 let	11 let	Vysokoškolské bakalářské
R4	Vedoucí odboru SPOD	48 let	11 let	Vysokoškolské bakalářské
R5	Vedoucí oddělení SPOD	45 let	5 let	Vyšší odborné
R6	Terénní sociální pracovnice	41 let	14 let	Vyšší odborné
R7	Vedoucí oddělení SPOD	55 let	19 let	Vysokoškolské bakalářské
R8	Vedoucí oddělení SPOD	42 let	5 let	Vyšší odborné a vysokoškolské bakalářské

Zdroj: vlastní výzkumné šetření

8.3 Průběh sběru dat

Poté, co byli sociální pracovníci kontaktováni prostřednictvím e-mailové komunikace a zareagovali na mou žádost, byla dohodnuta osobní schůzka. Veškeré rozhovory byly vedeny individuálně a v přirozených podmínkách respondentů (v jejich kancelářích v rámci pracovní doby), vždy s ohledem na to, aby se termín rozhovoru co možná nejvíce přizpůsobil možnostem respondentů. Dotazování nebyla přítomna žádná další osoba. Dva z rozhovorů byly vedeny v rámci jednoho orgánu SPOD s vedoucí oddělení a terénní sociální pracovnicí, kdy se tyto v odpovědích navzájem doplňovaly. Při provádění rozhovorů bylo dbáno na etické zásady výzkumného šetření. Všichni respondenti byli předem seznámeni se zaměřením a cíli výzkumného šetření, s jeho průběhem a okolnostmi. Identita každého respondenta je plně anonymní.

8.4 Zpracování dat

Pokud s tím respondent souhlasil, tak z každého rozhovoru byla provedena audionahrávka na mobilní telefon výzkumníka, která byla posléze přepsána do textové podoby v textovém editoru Microsoft Word. Přepis audiozáznamu do psané podoby nazýváme odborným termínem transkripce. Aby mohlo být zkontrolováno, zda transkripce proběhla správně, byly jednotlivé audionahrávky poslouchány opakovaně. Každý z rozhovorů měl jasně stanovené otázky a všem respondentům byl poskytnut dostatečný časový prostor na odpověď. K zajištění spolehlivosti odpovědí byl vždy respondent dotázán, zda výzkumným otázkám porozuměl. Pokud vyvstaly nejasnosti, byla respondentovi otázka dovysvětlena, popřípadě přeformulována. Průběh rozhovoru byl závislý na ochotě respondenta komunikovat a na rušivých elementech během rozhovoru (přijímání telefonátů, klepání kolegů na kancelář apod.). Po vyčerpání všech výzkumných otázek bylo respondentům poděkováno za jejich ochotu zúčastnit se na výzkumném šetření.

9. ANALÝZA A VYHONOCENÍ ZÍSKANÝCH INFORMACÍ

Následující kapitola přináší výstupy respondentů získané metodou polostrukturovaného rozhovoru. Interpretace názorů respondentů je založena na obsahu audionahrávek a je dokládána přímými citacemi (kurzívou) s uvedením respondenta s přiřazeným číslem (R1 – R8), aby bylo možné jednotlivé respondenty odlišit. **Každý stanovený úkol v této práci kopíruje jednu ze 17 tazatelských otázek, jejichž seznam nalezneme v příloze práce.**

Úkol č. 1 Počet dětí umístěných do PPPD a jejich věkové rozpětí

Úkolem číslo jedna bylo zjistit, jaký je počet dětí umístěných do PPPD ve správním obvodu respondenta a zjistit věkové rozpětí těchto dětí.

Pro lepší orientaci byla vytvořena tabulka, ze které můžeme vyčíst na základě dat získaných od respondentů počet dětí svěřených do pěstounské péče na PD ve správním obvodu respondenta a věkové rozpětí těchto dětí. Co se týče počtu dětí v PPPD, tak respondent 4 uvedl, že na jeho pracovišti momentálně nemají žádné dítě svěřené do PPPD, naopak na pracovišti respondenta 7 mají v tomto institutu NRP svěřených 40 dětí. Z pohledu vývojové psychologie se věkové rozpětí těchto dětí pohybuje od novorozeneckého období do období mladšího školního věku, které končí přibližně v 11 až 12 letech dítěte.

Tabulka 2 Počet dětí svěřených do PPPD a věkové rozpětí těchto dětí

Respondent	Počet dětí v PPPD	Věkové rozpětí dětí
R1	2	3 roky, neznámo
R2	3	od 0 let do 7 let
R3	11	od 0 let do 5 let
R4	Aktuálně žádné	/
R5	2	1 rok, 2 roky
R6		
R7	40	od 0 do mladšího školního věku
R8	30	od 0 let do 2 let

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Úkol č. 2 Nejčastější důvody svěřeni dětí do PPPD

Úkolem číslo dva bylo zmapovat, jaké respondent zaznamenal nejčastější důvody svěřeni dětí do PPPD.

Respondent 8 se ve své výpovědi zaměřil na popis profilu rodičů, jejichž děti bývají svěřeny do PPPD: „*Vždycky je to tak, že se o ně rodiče nechtějí nebo nemůžou postarat nebo nemají takové rodičovské kompetence, aby se o ně postarali*“.

Respondenti se shodli v tom, že nejčastějším důvodem pro svěřeni dětí do pěstounské péče na PD je **dlouhodobě špatná péče rodičů o dítě**. R2: „*První a asi nejčastější důvod je dlouhodobě špatná péče rodičů, která většinou končí nějakým fatálním selháním. Jsou to děti, který musíme rychle odebrat.*“ Druhou nejčastější situací, o které respondenti hovořili je ta, že **matka již v porodnici oznámí, že nemá podmínky pro péči o dítě**. Novorozeneček se tak umístí do PPPD, aby nemusel být stresován ústavním zařízením a dostalo se mu individuální péče. R8: „*Pěstounskou péči na PD využíváme hlavně, když nám přijde hlášení z nemocnice, že maminka to miminko opustila hned po porodu.*“ Respondent 1 zmínil, že na jejich pracovišti čím dál častěji dochází ke svěřeni do PPPD těch **dětí, které půjdou dál do osvojení, jsou tedy právně volné**: „*No teď kon poslední dobou bych řekla, že je to právě před tím právním uvolněním. To jsou tak dvě třetiny.*“ Respondent 2 hovořil, že se na jejich pracovišti setkali s případy, kdy se děti umisťovaly do PPPD, neboť byl jejich **rodič nepodmíněně odsouzen**: „*Pak jsme tady měli případ, že maminka šla do výkonu trestu a potřebovali jsme dítě někam umístit.*“, dále pak s případem, kdy po prošetření situace v rodině nabyli podezření, že by dítě **mohlo být obětí týrání** ze strany rodičů: „*je to v případech, kdy je podezření na syndrom CAN*“.

Respondenti se shodli v tom, že se nejčastěji jedná o děti, které se musí rychle odebrat z biologické rodiny. V odborné terminologii zde tedy převládá akutní typ PPPD.¹⁷²

Respondent 5 s Respondentem 6 pojali odpověď na tuto otázku tak, že zmínili životní situaci konkrétního dítěte, které svěřili do PPPD a vedli jeho spisovou dokumentaci.

R5: „*Neschopnost matky nebo nekompetence postarat se o dívku, neb matka je opravdu na nízký sociokulturní úrovni, holčička byla zdravotně velmi náročná (...). Tahle ta holčička potřebovala návštěvu spousty odborných ambulancí a vzhledem k tomu, že maminka neumí*

¹⁷² (Nožířová, 2012, s. 19-21)

číst ani psát, tak je pro ni jakýkoliv dojíždění problém, tak my jsme museli situaci té holčičky řešit, aby se jí dostalo lékařské péče, která je pro ni adekvátní a potřebná.“

R6: *„To druhý dítko bylo odebrány matce už rovnou z porodnice, protože nám psal lékař, že se mu matka nezdá a že má nějaký psychiatrický onemocnění. (...) Matce ze znaleckého posudku vyšlo, že má simplexní osobnost a docela by byla pro dítě i ohrožující.“*

Úkol č. 3 Okruh dětí, pro které je PPPD nejvhodnější

Úkolem číslo tři bylo zmapovat, jaké respondent zaznamenal nejčastější důvody svěření dětí do PPPD.

Většina respondentů se shodla v tom, že pěstounská péče na PD je nejvhodnější pro **novorozence** nebo **děti v mladším školním věku**. Podle respondentů je to hlavně z toho důvodu, aby děti této věkové kategorii nebyly stresovány ústavním zařízením a měly jednu vztahovou osobu.

R2: *„Konkrétně je vhodnější pro novorozence anebo děti mladšího školního věku ...“*

R4: *„Nejvhodnější mi přijde pro malé děti, které by podle mě neměly být stresovány pobytem v ústavním zařízení.“*

R6: *„Obecně já to vidím tak, že nejvhodnější je pro ty děti rovnou z porodnice, aby se to dítě vůbec nedostalo do ústavu.“*

R7: *„Pro ten mladší věk, kdy by dítě mělo být v podstatě u jednoho pečovatele.“*

Odpovědi respondentů se shodují s odbornou literaturou, kde se jako děti nejvhodnější do PPPD nejčastěji uvádí novorozenci a kojenci, dále pak předškoláci a školáci.¹⁷³

Respondent 5 a Respondent 2 shledávají pro PPPD jako vhodné děti mladšího věku a dodávají, že by zde však měl být předpoklad, že by mohly **plynule přejít do některé z dalších forem NRP**.

R5: *„Do pěstounské péče na PD by měly jít ty malé děti, pokavád' je šance, že by se umístily dál.“*

R2: *„Obecně pro děti, který mají předpoklad, že se někam dostanou, třeba že budou umístěny do pěstounské rodiny.“*

¹⁷³ (Konečná, Sudová, 2011, s. 40-47)

Respondent 1 hovořil o tom, že pěstounská péče na PD je vhodná pro děti, kde se **čeká, až budou právně uvolněny** a posléze budou nabídnuty **k osvojení**: „*je prioritně nejvhodnější pro ty děti, který půjdou dál do osvojení*“. Na pracovišti tohoto respondenta mají také zkušenosti s umístováním dětí staršího školního věku do PPPD, kde probíhá sanace biologické rodiny: „*i pro starší děti je to prospěšný, obzvláště pro ty, co se vrací do biologických rodin*“.

Jako poslední byl zachycen okruh dětí, jejichž **rodiče jsou ve výkonu trestu odnětí svobody**, kdy Respondent 5 sdělil následující: „*do pěstounský péče na PD by měly jít ty děti, kde máme vizi, že je to fakt přechodně, třeba když je maminka ve výkonu trestu (...)*“.

Úkol č. 4 Zhodnocení počtu pěstounů na PD a spolupráce s pěstouny na PD

Úkolem číslo čtyři bylo zjistit, zda je podle respondenta v jeho kraji dostatek pěstounů na PD. Dále zjistit, jak respondent hodnotí spolupráci s pěstouny na PD.

Z celkového počtu respondentů se 6 respondentů shodlo v tom, že v oblasti Severních Čech je **spíše nedostatek pěstounů na PD**. Respondent 1 a Respondent 3 hovořili o tom, že v poslední době není o profesi pěstouna na PD již takový zájem, jako před pár lety po zavedení institutu. Stává se, že ti pěstouni, kteří po zavedení PPPD začínali, tak poslední dobou končí. R1: „*ted'kon poslední dobou se stává, že končí ti pěstouni na přechodnou dobu. Prostě ti první, co začínali, tak končí. (...) a noví se do toho ted' moc nehrnou.*“ Respondent 3 se ve své odpovědi zaměřil také na kvalitu nově příchozích žadatelů o PPPD: „*že chodí méně žadatelů, to ano a méně kvalitních.*“

R5: „*V rámci republiky by měla být opravdu ta síť přechodných pěstounů širší.*“

R6: „*V našem kraji máme těch přechodných pěstounů úplně minimum.*“

R8: „*za náš ORP (...) je jich nedostatek.*“

Naopak Respondent 4 spolu s Respondentem 7 uvedli, že v kraji, kde profesně působí, je přechodných pěstounů **spíše dostatek**:

R4: „*Spíše se přikláním k tomu, že je jich dostatek.*“

R7: „*Relativně si myslím, že tento počet je takový ucházející.*“

Podle všech respondentů bývá s pěstouny na PD **většinou dobrá spolupráce.**

R4: „Mám zkušenosti s milými a vstřícnými pěstouny na PD, kteří výborně fungovali.“

R5: „Jsou opravdu motivovaní, jsou na úrovni a jsou proškolení. Jedná se s nimi dobře.“

R6: „s nimi je spolupráce naprosto úžasná, nemám k nim žádnou výtku.“

R7: „Spolupráci máme velmi dobrou.“

R8: „Hlavně jsme jim vděční za tu práci, co dělají.“

Úkol č. 5 Zhodnocení potřebnosti a přínosu PPPD

Úkolem číslo pět bylo zmapovat, zda respondent shledává institut PPPD jako potřebný a přínosný. Pokud ano, tak v čem konkrétně.

Všichni respondenti shledávají institut PPPD jako potřebný a přínosný. Téměř většina respondentů vidí největší přínos PPPD v **osobě jednoho pečovatele.**

R1: „je úplně jedno, kdo o dítě pečuje, ale pokud je to ta jedna pečující osoba“

R2: „Jde hlavně o tu individuální péči, který se jim v ústavu nedostává.“

R4: „děti se vyvarují stresu z velkého kolektivu v ústavním zařízení“

R7: „když už to dítě vstupuje do svého života s hendikepem, že ho matka nechce, tak by mělo mít aspoň možnost mít jednoho pečovatele“

R8: „Vždycky když máme dítě, který je nějakým způsobem traumatizovaný, (...) tak je v zájmu toho dítěte, aby se mu dostalo stoprocentní individuální péče.“

Co se týče vedlejších přínosů PPPD, tak respondenti zmínili následující:

Respondent 2 a Respondent 5 shodně uvedli, že se děti svěřené do PPPD **dobře rozvíjí a dobře prospívají, jsou pěstouny dostatečně emočně nasyceny.**

R2: „přínosem je určitě rozvoj těch dětí. (...) Všimám si u dětí v tý přechodce, že se jakoby víc rozvíjej než v tom ústavním zařízení. V tý přechodce dochází mnohem víc k syčení těch dětí než v ústavu.“

R5: „ty děti výborně prospívají u těch přechodných pěstounů“

V péči pěstounů na PD zůstává podle Respondenta 2 **zachována historie dítěte:** „výhodou je, že je zachována ta historie těch dětí. Ti pěstouni dokumentují život toho dítěte, často jsou vedený k tomu, aby mu vedli nějakou knížku.“

Respondent 2 dále vnímá přínos v tom, pokud přechází dítě z PPPD do další formy NRP, tak **adaptace při přechodu dítěte je velmi důmyslně vedená**: „*Ti pěstouni na přechodnou dobu zůstávají i nadále v kontaktu s těma dlouhodobýma pěstounama. Když jde potom dítě do pěstounské rodiny, tak ta adaptace dítěte je opravdu důmyslně vedená.*“

Pro Respondenta 4 je důležité, že rodina přechodného pěstouna **přenesla do života dítěte běžný model rodiny**: „*Děti pobývají v běžné domácnosti, zažijí její běžný chod, pěstouni s nimi dělají úkoly.*“

Úkol č. 6 Výhody / nevýhody PPPD v porovnání s ústavní péčí

Úkolem číslo šest bylo zmapovat, jaké respondent sledává výhody / nevýhody PPPD v porovnání s ústavní péčí.

Při studování výsledků tohoto úkolu, berte prosím jako čtenář na vědomí, že si jsem jako autor práce vědoma toho, že jsem žádala po respondentech porovnání dvou diametrálně odlišných forem péče o dítě. Mám však za to, že zjištění významně přispějí k naplnění cíle diplomové práce.

Respondenti nejčastěji uváděli jako výhodu na straně PPPD **osobu jednoho pečovatele**, ke kterému si dítě vytvoří emoční pouto.

R5: „*Tou pěstounskou péčí na PD dáváme tomu jednomu dítěti šanci prožít, aby měl rád někdo jenom jeho.*“

V současné době Respondent 2 a Respondent 8 vnímají **nedostatek pěstounů na PD**, kdežto ústavní zařízení má mnohem větší kapacitní možnosti.

R2: „*U těch nevýhod je tam ta nedostupnost pěstounů na PD, že je jich strašně málo, kdežto do toho dětského domova je velice snadný to dítě dostat.*“

R8: „*Ústavní péče (...) je schopná pojmout víc dětí, který tu péči potřebují a jiným způsobem bychom jí nezajistili, protože tady nemáme tolik těch pěstounů na PD.*“

3 z respondentů uvedli, že PPPD zkrátka **není vhodná pro všechny děti**. Naopak ústavní zařízení musí přijmout děti bez rozdílu, nehledí tedy např. na etnikum či zdravotní omezení dítěte. Sociální pracovníci OSPOD na základě svých profesních zkušeností předvídají, že by se jen těžko pro zmíněné děti našli zájemci o osvojení. Dále také

v možnostech pěstounů na PD obvykle **nebývá přijmout velké sourozenecké skupiny**, kdežto ústavní zařízení bývá schopno pojmout více dětí.

R2: „*V životě si k sobě pěstoun na PD nevezme sourozeneckou skupinu osmi dětí.*“

R4: „*Samozřejmě veškeré děti nejsou vždy vhodné do PPPD.*“

R5: „*Pokavad' to dítě má zdravotní hendikep a je opravdu hodně zdravotně náročný, tak v tomhle případě je opravdu pro ústavní péči. Žadatelé o osvojení nemají tak otevřenou toleranci vůči zdravotně postiženým dětem, a i k romským dětem.*“

Respondenti 1, 7, a 8 vnímají za přednost u některých ústavních zařízení skutečnost, že se zde dětem se zvýšenými nároky na zdravotní péči, **dostane neustálého lékařského dohledu**. S tím souvisí, že některá ústavní zařízení mají **nasmlouvané další odborníky** jako např. dětské psychology.

R1: „*vidím tu ústavní péči výhodnější v tom, že to dítě je pod neustálým lékařským dohledem*“

R7: „*pěstoun poskytuje náruč a takovou tu běžnou péči, kterou by dítě mělo ve své biologické rodině, ale odbornou péči je ústavní zařízení schopno poskytnout v mnohem plnější míře*“

R8: „*přímo v ústavu jsou ještě další odborníci, ústavy mají nasmlouvaný psychology, lékaře*“

Respondent 2 nevnímá jako příliš šťastné řešení, že je PPPD **rigidně časově ohraničená**, co se týče doby, po kterou zde může svěřené dítě pobývat: „*Mě třeba osobně vadí ta časová omezenost, kdy tam to dítě může být maximálně rok. Myslím si, že ten rok je strašně krátká doba.*“ Kdežto ústavní péče podle Respondenta 8: „*tady má nějaký kořeny, (...) je dlouhodobá.*“

Pokud je dítě právně volné a objevili se zájemci o jeho osvojení, tak **v ústavním zařízení probíhá proces kontaktu dítěte s budoucím osvojitelem mnohem rychleji než v PPPD**, jak uvádí Respondenti 1, 3 a 6. Také samotné předání dítěte z ústavního zařízení do péče budoucího osvojitele není pro dítě tak emocionálně náročné, neboť zde nepřilne k jedné osobě.

R1: „*v ústavní péči mnohem rychleji probíhá to kontaktování mezi osvojiteli a těma dětma*“

R3: „*Když dítě jde do osvojení tak, než se dopracujeme k nějakému volnému dítěti, tak mu je nejméně půl roku (...). A samozřejmě v tu dobu, když se dítě pak předává do další rodiny, tak*

je to nejhorší období pro to dítě. Když dochází k tomu předávání z ústavního zařízení, tak je jednodušší to předávání, protože dítě tam nepřilne k žádné osobě ...“

R6: *„když se nikdo nenajde, tak v ústavu to dítě zůstane“*

Respondent 1 vnímá jako přednost, že ústavní zařízení může dítěti schválit tzv. **propustku k dlouhodobému pobytu dítěte mimo ústavní zařízení**. S takovou propustkou musí samozřejmě vyjádřit souhlas sociální pracovník OSPOD. U PPPD není možné využít dlouhodobé propustky. R1: *„U tý ústavní péče vidím jedinou výhodu, že tam lze využít toho institutu § 30, tu dlouhodobou propustku.“*

Úkol č. 7 Profil žadatele o PPPD

Úkolem číslo sedm bylo zjistit, kdo bývá podle respondenta nejčastěji žadatelem o PPPD.

2 respondenti se nemohli k výzkumné otázce č. 7 vyjádřit, neboť se za dobu jejich profesního působení na OSPOD, ještě nesetkali se žadateli o zařazení do evidence pěstounů na PD.

Respondenti se shodují v tom, že žadateli bývají **osoby starší 40 let**. Povětšinou se jedná o **manželské či partnerské páry**, jejichž děti již „vylítlý z hnízda“, ale někteří z žadatelů ještě pečují o mladší děti. 3 respondenti mají ze svého pracoviště zkušenost také s žadateli **jednotlivci, převážně s ženami**. Respondent 7 měl na jeho pracovišti 1krát zkušenost s žadatelem **mužského pohlaví**. Respondenti zmiňovali některé charakterové vlastnosti žadatelů o PPPD, a to **potřebu pomáhat, altruismus a lásku k dětem**.

R1: *„Většinou to bývají manželský páry, mají odrostlý děti, prostě už za sebou mají to rodičovství naplněný. (...) Pak jsou to osamělý ženy většinou padesát let plus. Máme pár pěstounek na přechodnou dobu, který se ještě staraj o děti, tam je ta hranice těch třinácti let. (...) Řekla bych, že nejúspěšnější pěstounky na přechodnou dobu jsou ty ženy, který mají opravdu to rodičovství odžitý, mají to všechno srovnaný, mají stabilní bydlení, maj hezkej partnerskej vztah ...“*

R3: *„Většinou to jsou, když odrostou děti, v práci nejsou nějak spokojeny a chtěj nějakou změnu, kolem 40 let, zpravidla ženy. Bývají to altruisté, že chtějí hodně pomoci těm dětem.“*

R4: „Žadatelé bývají manželské páry i jednotlivci od 30 let, jejichž biologické děti již vyletěly z hnízda, někteří mají i menší děti. (...) Takoví lidé mají potřebu pomáhat, chovají lásku k dětem ...“

R7: „Co se týká věku myslím, že to jsou už zpravidla lidi, kteří mají vyřešeno svoje mateřství a otcovství. (...) Bývají to tak půl na půl buďto manželské páry nebo jednotlivci. Máme tady dokonce jednotlivce muže jako pěstouna na přechodnou dobu. Mají tam ten altruismus.“

R8: „Hodně tady máme manželských nebo partnerských párů. Pokud jde o jednotlivce, tak to jsou převážně ženy.“

Úkol č. 8 Zhodnocení současného nastavení kritérií pro výběr pěstounů na PD

Úkolem číslo osm bylo zjistit názor respondenta na současné nastavení kritérií pro výběr pěstounů na PD.

Polovina respondentů se shodla v tom, kritéria pro výběr pěstounů na PD jsou **dobře nastavena**.

R2: „Na jednu stranu je tam nastavených hodně mantinelů, ale na druhou stranu to беру tak, že pěstoun má být člověk, kterej bude schopnej se postarat o to dítě a naplnit ho ze všech stran a suplovat to ústavní zařízení, kde jsou profesionální pracovníci, který na to mají vzdělání.“

R6: „Mě přijde, že ty přechodní pěstouni jsou dostatečně prověřováni.“

Respondent 3 hovořil o tom, že vnímá **rozvolnění kritérií** pro výběr pěstounů na PD, oproti dřívější době: „Já myslím, že ta kritéria jsou poměrně přísná. Na druhou stranu došlo k jakémusi rozvolnění. To skutečně vidíme, že chodí jiní žadatelé než dříve. Dříve v rejstříku trestů nesmělo být nic, teďkon je to tak, že my si stahujeme opis a samozřejmě tam někdo něco má třeba z mládeže. A tam se řeší, jestli to je úmyslný trestný čin, co to je za čin (...). Choděj i teďkon osoby jaksi zdravotně v nepořádku...“

Respondent 1 společně s Respondentem 7 vypověděli, že jim mezi posuzovanými kritérii pro výběr pěstounů na PD **chybí oblast vzdělání**.

R1: „Co se týče těch kritérií, co mě jako osobně docela tak jako ..., tak je to to vzdělání. Oni mají za povinnost ty vzdělávání, školení, ale většina z nich se spousta zásadních a důležitých

věci dovědí až v těch školeních v průběhu toho výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu.“

R7: *„Maximálně bych tam možná dala maturitní vzdělání.“*

Úkol č. 9 Profil nejvhodnější osoby pro výkon profese pěstouna na PD

Úkolem číslo devět bylo zjistit pohled respondenta, jaké osoby na základě svých profesních zkušeností shledává jako nejvhodnější pro výkon profese pěstouna na PD.

Respondenti nejčastěji uváděli, že pro výkon profese pěstouna na PD jsou nejvhodnější **věkově vyzrálé osoby, které mají zkušenosti s výchovou dětí.**

R3: *„Ten člověk by měl být zkušený rodič ...“*

R4: *„Nejvhodnějšími osobami pro výkon pěstounství na PD jsou podle mě věkově vyzrálé osoby, které mají zkušenosti s výchovou dětí.“*

Tři z respondentů uvedli, že tyto osoby musí mít **maximální podporu své rodiny a vytvořené dobré domácí zázemí.**

R3: *„Pokud můžu mluvit o ideálu, tak je fajn (...) a je stoprocentní, že ta rodina širší podporuje tu osobu k té žádosti.“*

R4: *„Musí mít výborné domácí zázemí.“*

Respondent 3 a Respondent 7 uvedli, že je ideální, když se pěstouny na PD stane **manželský nebo partnerský pár.**

R7: *„Manželské páry, aby to dítě vidělo běžnou rodinu. Člověk pak na problémy s dítětem není sám.“*

R3: *„Pokud můžu mluvit o ideálu, je fajn, když jsou na to dva, je tam manžel nebo přítel ...“*

Osoba, která se chce stát pěstounem na PD, musí podle Respondenta 3 počítat s tím, že bude v rámci výkonu profese **spolupracovat s institucemi a měla by být k takové spolupráci otevřená:** *„měl by být otevřený vůči úřadům, otevřený vůči své klíčové pracovníci nebo aspoň pracovníci doprovodky“.*

Respondent 3 vyzdvihl, že je důležité, aby pěstouni na PD byli **opravdu tolerantní:** *„Ten člověk by měl být (...) hodně hodně tolerantní.“*

Podle Respondenta 6 záleží na **osobnostním nastavení** takové osoby: „*Jde opravdu o to, jak to tam má člověk vnitřně nastavený.*“ Respondent 8 shledává jako ideální osobu pro výkon pěstounství na PD tu, která „*má správnou motivaci a chuť do toho*“.

Respondent 4 se při své odpovědi zaměřil na profesi, kterou by měli ideálně pěstouni na PD, mít: „*Ideální by bylo, kdyby to byli profesí zdravotničtí nebo pedagogičtí pracovníci nebo psychologové, ale to není reálné.*“

Úkol č. 10 Zkušenosti s PPPD na pracovišti

Úkolem číslo deset bylo zjistit, jaké jsou zkušenosti respondenta s PPPD na jeho pracovišti.

Všichni respondenti se shodli v tom, že na jejich pracovišti mají **dobré zkušenosti** s pěstounskou péčí na PD.

R2: „*S těma pěstounama je skvělá komunikace. Bývají to chytrý lidi, tak jim toho člověk nemusí moc vysvětlovat.*“

R3: „*Máme s tímto institutem dobré zkušenosti, využíváme jej jako první možnost.*“

R6: „*Já, co mám pěstouny, tak s nima je spolupráce naprosto úžasná, nemám k nim žádnou výtku.*“

R7: „*Máme tu spolupráci fakt výbornou. (...) Klobouk dolů před těmi pěstouny.*“

Úkol č. 11 Náplň práce sociálního pracovníka po zavedení institutu PPPD

Úkolem číslo jedenáct bylo zjistit, zda zavedení institutu PPPD znamenalo pro respondenta změny v pracovní náplni. Dále zjistit, zda se se zavedením PPPD navýšil respondentovi objem práce. Pokud ano, co by mu pomohlo ulehčit výkon této agendy.

2 z respondentů uvedli, že se jim po zavedení institutu PPPD **změnila jejich pracovní náplň**, a to konkrétně v tom, že si na pracovišti museli vypracovat nové metodické postupy a následně si je osvojit. Sociálnímu pracovníkovi na OSPOD přibýly také nové povinnosti.

R3: „*Ta změna byla radikální, co se týče zákona. Člověk si musel zvyknout na ty postupy, jak to má vůbec fungovat ta pěstounská péče na PD. Museli jsme vypracovat metodiky a postupy.*“

Respondenti 4, 5 a 7 uvedli, že po zavedení institutu PPPD do praxe, **nevnímali větší změny v jejich pracovní náplni.**

R4: „*Já po zavedení pěstounské péče na PD nevnímala masivní změny v náplni mé práce. Pamatuji si, že jsme byli předem průběžně seznamováni s touto problematikou.*“

R5: „*Vzhledem k tomu, že těch dětiček v pěstounský péči na PD máme opravdu málo, tak nás ta agenda nijak nezatížila. Spíš to byla naše vlastní iniciativa, abychom byli tímto institutem zatíženi. Chtěli jsme to těm dětem dopřát.*“

R7: „*V pracovní náplni jsem změny určitě nevnímala. Problém byl na začátku, kdy jsme se museli trošku vymezit proti úřadu práce, protože když tam měli člověka, který dlouhodobě nemohl sehnat zaměstnání, tak ho poslali k nám, aby byl pěstounem na PD ...*“

Respondent 2 uvedl, že v době zavádění institutu PPPD do praxe, ještě jako sociální pracovník na OSPOD nepracoval.

Respondenti 2, 3 a 8 zaznamenali, že se po zavedení institutu PPPD **znatelně navýšil objem jejich práce.** Někteří zaměstnavatelé na nastalou situaci reagovali tak, že na pracoviště přijmuli nové zaměstnance.

R2: „*administrativa ohledně pěstounské péče na PD je šílená*“

R3: „*Narůst práce vyplývá i z toho, že jsem dříve měla agendu náhradní rodinné péče na starosti sama a teď jsme čtyři pracovnice.*“

R8: „*tím, že se zavedl tadyten nový institut, tak se musel navýšit počet pracovníků*“

3 respondenti nevnímají, že by agenda pěstounské péče na PD, sociálního pracovníka na OSPOD **nějak zatížila.**

R1: „*Je to spíše o tý spolupráci se soudem. My ty pěstouny nedoprovázíme, což je vlastně největší objem tý práce.*“

Respondent 4 hovořil o tom, co shledal jako **riziko** v době těsně po aplikaci institutu PPPD do praxe.

R4: „*Krátce po zavedení jsem vůči tomuto institutu vnímala nedůvěru a trochu mě vyděsilo, že se začalo hlásat: žádná ústavní výchova. Přeci jen ústavní zařízení bylo pod dohledem zákona a vnímala jsem, že nemám dostatečný čas na to, abych pěstouna na PD blíže poznala. Měla jsem také obavy o odbornost přechodných pěstounů.*“

Respondenti, kteří zmínili, že se jim zavedením PPPD navýšil objem jejich práce, se vyjádřili k otázce, **co by jim pomohlo ulehčit výkon agendy PPPD**, následovně:

R2: „spoustu věcí by si mohl zařídit sám krajský úřad. Například by si mohli sami zajistit rodný list dítěte, osvědčení o státním občanství dítěte či kartičku pojištěnce.“

R3: „někdy dostáváme z MPSV podivné směrnice a metodiky (...) Vadí mi, že lidi, kteří nejsou z praxe, nás tady neustále zatěžují nějakýma vyhláškama.“

Úkol č. 12 Úskalí či mezery v současném systému PPPD

Úkolem číslo dvanáct bylo zjistit, zda respondent shledává v současném systému PPPD nějaká úskalí či mezery. Pokud ano, co by nastavil jinak.

Pouze 2 z celkového počtu respondentů uvedli, že v současném systému PPPD **neshledávají žádná úskalí**, neboť se díky užívání institutu v praxi postupem času podařilo nedostatky eliminovat.

R4: „V tom, jak je nyní systém pěstounské péče na PD nastaven, nevnímám žádné mezery, podle mě je plně funkční.“

R7: „Právě si myslím, že těch 6 let, co to funguje, tak to ty počáteční mouchy velice dobře vychytalo.“

2 z respondentů se shodli v tom, že jako mezeru v systému PPPD shledávají **nízkou finanční odměnu** pěstouna na PD.

R3: „Je tam strašně malá finanční podpora, fakt ostudně nízká ...“

Respondent 3 uvedl, že pěstouni na PD jsou **nedostatečně podporováni ze strany státu**: „Je tam nedomyšlená ta podpora, oni by měli mít větší servis.“

Respondent 2 a Respondent 8 vnímají, že **veřejnost je málo motivovaná k výběru této profese**.

R8: „Máme velký nedostatky v tom lidi motivovat, aby do toho vůbec šli.“

R2: „Pak si ještě myslím, že by mohl probíhat větší nábor pěstounů na PD.“

2 respondenti vnímají jako úskalí skutečnost, že PPPD je **málo provázaná s ostatními instituty NRP**.

R5: „*Pokud dítě jednou nastoupí do toho systému náhradní rodinný péče, ochutí tu rodinu, tak by na to mělo navazovat.*“

Respondent 2 shledává mezeru na straně PPPD v její **časové omezenosti**: „*Ideální by bylo, kdyby tam nebyl nastaven ten rok.*“

Respondent 8 hodnotí **lhůty na posouzení žádostí o zařazení do evidence pěstounů na PD jako příliš dlouhé**: „*Možná i demotivující potom mohou být lhůty na posouzení jednotlivých žadatelů.*“

K tomu, co by na systému PPPD **nastavili jinak**, se respondenti vyjádřili následovně:

R1: „*Nastavila bych jinak **vzdělávání v rámci té přípravy**. A pak bych byla ráda, kdy šlo i dítě od těch pěstounů pustit na nějakou **dlouhodobou návštěvu nebo nějaký pobyt**. (...) Ideální by bylo, kdyby tam nebyl nastaven ten rok, ale bylo by tam **nastavený nějaký období, čeho se má jakoby dosáhnout** (to znamená svěřeni dítěte do nějakýho dalšího institutu, do osvojení, do ústavní péče nebo do propuštění matky z výkonu trestu). (...) Pěstouni na přechodnou dobu by měli být **mnohem více oceněni**, než jsou...“*

R2: „*Když se setkávám s pracovníci OSPOD z jiných krajů, tak je hrozně překvapuje, že v rámci pěstounské péče na PD nemáme v rámci našeho krajského úřadu **multidisciplinární tým**. Pak si ještě myslím, že by mohl probíhat **větší nábor pěstounů na PD**. Chybí mi **mediální propagace** týhle profese, třeba na Facebooku nebo v rádiích...“*

R7: „*Navrhla bych, že ve výjimečných případech by mohl soud přezkoumat situaci a **dobu dítěte v pěstounské péči na PD prodloužit**.*“

Úkol č. 13 Kvalifikace a vzdělání pěstouna na PD a zhodnocení současných požadavků na vzdělání

Úkolem číslo třináct bylo zjistit, jakou kvalifikaci nebo vzdělání by podle respondenta měli mít pěstouni na PD. Dále zjistit, zda respondent hodnotí současné požadavky na vzdělání jako dostatečné.

5 z celkového počtu respondentů se shodlo v názoru, že školní vzdělání nebo určitá kvalifikace osoby **nemusí být podmínkou** při výběru pěstounů na PD, kdy 3 z nich uvedli, že daleko **větší váhu má osobnostní nastavení** osoby.

R1: *Školní vzdělání pěstounů nevnímám úplně jako důležité. Samozřejmě to vzdělání nebo kvalifikace žadatele je určitý kritérium při tom prvním kontaktu. Ale v podstatě mnohem důležitější je ta osobnost, ta sociální zdatnost, ta empatie...*

R3: *„Kvalifikaci si nemyslím, že by museli mít. Já se domnívám, že je důležitý to osobnostní nastavení, ta motivace, s kterou do té péče jdou a otevřenost...“*

R5: *„Podle mě profesní zkušenosti nejsou důležitý měřítko spíš životní zkušenosti a morální zkušenosti, jak to má nastavený.“*

R6: *„I člověk se základním vzděláním může dát to, co člověk i s vysokou školou.“*

R8: *„To vzdělání není asi tak důležitý indikátor (...) Mnohem důležitější je, s jakou motivací do toho ty lidi jdou, s jakou osobností atd.“*

Respondenti 2, 3 a 7 uvedli, že by měl být **definován minimální stupeň vzdělání** jako kritérium při výběru pěstounů na PD. Uvedení respondenti se shodli na středním vzdělání.

R2: *„Ohledně kvalifikace si říkám, že člověk se základním vzděláním je asi nesmysl, tam bych byla opatrná. Ten výuční list, pokud to bude ženská, která odchovala dobře své děti, bude chodit do práce, tak proč ne.“*

R3: *„Pokud bychom se bavili o vzdělání, tak asi středoškolské, ale to není záruka vůbec ničeho.“*

R7: *„To nejzákladnější vzdělání by tam být nastaveno mělo, tím myslím středoškolské s maturitou.“*

Respondent 4 se vyjádřil k situaci, která by nastala, kdyby byl zákonem stanoven určitý stupeň vzdělání jako kritérium výběru pěstounů na PD: *„Kdyby se navýšily požadavky na vzdělání, tak přechodných pěstounů jistě ubyde.“*

Úkol č. 14 Zhodnocení současné podoby přípravných kurzů

Úkolem číslo čtrnáct bylo zjistit názor respondenta na současnou podobu přípravných kurzů. Pokud respondent vnímá v této oblasti nedostatky, tak zmapovat jeho představy, jak by měly přípravné kurzy vypadat.

Jedna polovina respondentů uvedla, že **nemají představu, jak přípravné kurzy pro pěstouny na PD vypadají.**

R5: „*My vůbec nevíme, jak to probíhá. My nemáme žádný přechodný pěstouny v evidenci, tak nemůžeme mít ani od nich zpětnou vazbu.*“

Druhé polovině respondentů je znám obsah přípravných kurzů a hodnotí je jako **dobry a dostačující.**

R7: „*Nikdy jsme nezaznamenali, že by si někdo z žadatelů vysloveně na tu přípravu ztěžoval.*“

R3: „*U nás se každý rok ty přípravné kurzy vylepšují podle připomínek.*“

Když byli respondenti požádáni, aby se vyjádřili, jak by podle nich měly přípravné kurzy vypadat, tak:

Respondenti 1, 2 a 3 mají za to, že by měl být v přípravných kurzech věnován **větší prostor pro předávání zkušeností.**

R1: „*měl by tam být větší prostor pro komunikaci s těma pěstounama, který už maj zkušenosti*“

R2: „*Obecně si myslím, že by to mělo být i o tom předávání zkušeností.*“

R3: „*kladně kvitovali to, že na ty přípravy chodí zkušené pěstouny na přechodnou dobu, co tím už prošli a líčili jim tu realitu*“

Respondent 1 uvedl, že **časová dotace přípravných kurzů by měl být větší:** „*Myslím si, že by určitě měly být delší*“. Tento respondent měl taktéž komentář k obsahové stránce kurzů, kdy uvedl: „*Určitě by se ty kurzy měly více zaměřovat na psychologii dítěte.*“

Respondent 3 vypověděl, že by důvěryhodnosti přípravných kurzů v očích účastníků pomohlo, **kdyby lektory byly osoby staršího věku, které mají vlastní rodičovské zkušenosti:** „*Zaznamenala jsem k tomu nějaký výhrady, jakože takový mladý holky, co mi asi můžou říct.*“

Na závěr uvádím výrok Respondenta 4, o kterém si myslím, že hovoří za vše: „*Pěstounská péče na PD je živý **mechanismus** a obsah školení by se tomu měl **přizpůsobovat.***“

Úkol č. 15 Role sociálního pracovníka při realizaci PPPD

Úkolem číslo patnáct bylo zjistit, jakou roli respondent zastává při realizaci PPPD.

V rámci provedených rozhovorů respondenti pojmenovali několik rolí, kde sebe jako sociálního pracovníka OSPOD při realizaci PPPD, vidí.

R2: „*My jsme takoví **koordinátoři**. My celkově koordinujeme ten proces do toho umístění dítěte, i ten jeho doprovod tam.*“

R5: „*My tam máme **rolí odborníka**.*“

R6: „*Jsme takoví **informátoři** těch pěstounů.*“

Respondent 4 uvedl, že při práci se žadateli o PPPD i „*hotovými*“ pěstouny na PD sociální pracovník OSPOD často užívá jednoho nástroje, a to **sociálního poradenství**. Tento respondent také uvedl, že se zde při výkonu jeho profese **prolíná, jak koncept pomoci, tak i koncept kontroly**. R4: „*Sociální pracovník vykonává také kontrolní činnost. V jeho činnosti se prolíná (...) pomoc i kontrola.*“

Respondenti uvedli, že pozici sociálního pracovníka OSPOD nejčastěji vidí **při prvním kontaktu se žadatelem o PPPD**.

R1: „*Já na náhradce mám na starosti jakoby ten první kontakt s těma žadatelema. (...) A třeba terén ten s žadatelem vysloveně pracuje jenom ohledně toho, co se týče péče o to dítě. A já za náhrádku, když tam mám dítě právně volný, tak těm pěstounům říkám, co bude následovat, jaké návrh jsem podala.*“

R7: „*Moje kolegyně si s těmi pěstouny sjednají informativní schůzku, pokud to jejich přání stát se tím pěstounem trvá, dostanou od nás tiskopisy krajského úřadu, pěstouni doloží potřebné doklady podle zákona a kolegyně dělají prvotní šetření v rodině, a když zkompletují celou tu žádost včetně podkladů, já požádám o výpis z trestního rejstříku.*“

R8: „*když k nám přijde žadatel o pěstounskou péči na PD, tak dělám administrativní kolečko, takovou tu přípravu pro ten kraj, aby si to kraj mohl vyhodnotit a případně ho zařadit. (...) při samotný realizaci pěstounský péče na PD, sociální pracovnice monitoruje péči o to dítě, poskytuje pěstounovi podporu a poradenství ...*“

Při spolupráci s pěstouny na PD zařazenými do evidence respondenti pozici sociálního pracovníka OSPOD nejčastěji vidí **při monitorování péče o dítě**, které je svěřeno do péče pěstounům na PD. Sociální pracovník **zpracovává veškerou dokumentaci dítěte svěřeného do PPPD** a je jeho **klíčovým pracovníkem**. Dále sociální pracovník **spolupracuje s biologickou rodinou dítěte a řeší péči o dítě do budoucna**.

R2: „Sledujeme, jaký je průběh pěstounské péče na PD. Zajišťujeme dokumentaci, komunikujeme s biologickými rodiči dítěte, navštěvujeme dítě u pěstounů ...“

R4: „Sociální pracovník je kmenovým pracovníkem dítěte svěřeného do PPPD.“

R6: „Já to vnímám tak, že ty pěstouny na přechodnou dobu provázím...“

R7: „když už má ten pěstoun děťátko u sebe, tak s ním podle zákona o SPOD spolupracujeme“

2 respondenti uvedli, že sociální pracovník OSPOD často ohledně dětí v PPPD **spolupracuje s krajským úřadem**, kde se také podle Respondenta 4 „zúčastňuje metodických setkání“.

Úkol č. 16 Zájem pěstounů na PD o odborné služby nabízené sociálním pracovníkem

Úkolem číslo šestnáct bylo zjistit, zda respondent vnímá ze strany pěstounů na PD **zájem o některou z odborných služeb, kterou je jim kompetentní nabídnout**.

6 z celkového počtu respondentů uvedlo, že pokud mají pěstouni na PD zájem o některou odbornou službu pro svěřené dítě, **tak se většinou obrací na svou doprovodnou organizaci**, která jim službu zprostředkuje.

R2: „Ti pěstouni tím, že mají svoji doprovodnou organizaci a tím, že už třeba tuhle profesi dělají několik let, tak mají navázaný docela důvěrný vztah (...) A přijde mi, že ti pěstouni se právě hodně na ně obrací.“

R3: „Pěstouni na přechodnou dobu (...) hodně spolupracují s doprovázející organizací.“

R5: „Tím, jak k těm přechodným pěstounům chodí ta doprovodka, (...) tak oni jsou na ně hodně navázaní a tyhle služby už vlastně čerpají od nich.“

R8: „Předpokládám, že v první řadě se obrací na toho jejich doprovázejícího pracovníka z toho důvodu, že je s ním v častém kontaktu.“

Respondenti 1, 4 a 7 mají zkušenost s tím, že **formou sociálního poradenství předávali pěstounům na PD kontakt na některou z odborných služeb**. Nejčastěji se jednalo o

předání kontaktu na odborné zdravotnické zařízení, dětského psychologa či psychiatra, specializovanou sociální službu či organizaci poskytující službu rané péče.

R1: „Většinou ti pěstouni vyjadřují zájem o poradny psychologický, a to jak kvůli dítěti, tak i kvůli sobě, nebo o nějaký odborný zdravotní zařízení.“

R4: „Nejčastěji pěstounům na PD poskytují sociální poradenství, které spočívá hlavně v předávání kontaktu na lékaře, odborné sociální služby a na dětské psychology či dětské psychiatry.“

R7: „Pokud to dítě je nějaké poškozené, tak raná péče, doktoři atd. I ty psychology potřebují...“

Respondent 8 se vyjádřil k tomu, jak to vypadá s **mírou motivovanosti pěstounů na PD k využívání odborných služeb**: „Máme trochu problém pěstouny na PD motivovat, aby využili odbornou pomoc v momentě, když to to dítě potřebuje.“

Úkol č. 17 Poskytování odborného sociálního poradenství pěstounům na PD

Úkolem číslo sedmnáct bylo zjistit, v jakých oblastech nejčastěji potřebují pěstouni na PD od respondenta poskytnout odborné sociální poradenství.

5 z celkového počtu respondentů uvedlo, že pěstounům na PD nejčastěji poskytují sociální poradenství **ohledně právních lhůt týkajících se dítěte**.

R2: „Většinou se to sociální poradenství týká právní moci rozsudků, lhůt a dalších věcí ohledně průběhu na soudě.“

R3: „Dále pěstounům poskytují informace ohledně lhůt...“

R4: „Pěstouni na PD po mě nejčastěji žádají poskytnutí odborného sociálního poradenství (...) ohledně právních lhůt.“

Respondent 2 a Respondent 3 uvedli, že pěstounům na PD také poskytují sociální poradenství ohledně **kontaktů dítěte s jeho biologickými rodiči**.

R2: „Potom se na nás hodně obrací, jak postupovat ohledně kontaktů dítěte s biologickými rodičema ...“

R3: „řešíme hodně styk dítěte s těmi rodiči“

Respondent 3 a Respondent 5 uvedli, že pěstouny na PD často informují o **vývoji situace kolem dítěte**.

R3: „Dále pěstouny informuju o tom, jaké návrhy podáváme my.“

R5: „Ti pěstouni na PD mají hlad po informacích typu, jak to vypadá s biologickými rodiči, jak to vypadá se soudem nebo jestli už se podařil znalecký posudek.“

Respondent 8 uvedl, že pěstounům na PD poskytuje sociální poradenství ohledně: „**finančního zajištění pěstounů**“, tím myslí **sociální dávky**, na které mají podle právních předpisů nárok.

Respondent 7 uvedl, že pěstouni na PD mohou v případě potřeby využít **doučování dítěte**: „u školních dětí mají možnost požádat si o doučování od organizací zaměřených na sociálně-aktivizační službu“

Respondent 8 má zkušenost s tím, že poskytoval pěstounovi na PD sociální poradenství ohledně: „**výchovy a péče o dítě**“.

10. SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Hlavním cílem této diplomové práce bylo analyzovat pěstounskou péči na přechodnou dobu z pohledu sociálních pracovníků SPOD v oblasti Severních Čech. K hlavnímu cíli bylo stanoveno 17 úkolů, kdy každý úkol kopíroval 1 výzkumnou otázku, které byly položeny sociálním pracovníkům SPOD.

Bylo zjištěno, že pěstounská péče na PD je živý mechanismus, sociální pracovníci SPOD stále získávají s tímto institutem nové zkušenosti. Všichni respondenti zhodnotili PPPD jako potřebný a přínosný institut, avšak pouze 25 % respondentů uvedlo, že v současném nastavení PPPD neshledávají žádná úskalí. Téměř většina respondentů vidí největší přínos PPPD v osobě jednoho pečovatele a individuální péči. Děti svěřené do PPPD se více rozvíjejí a jsou více syceny než ústavním zařízením. Rodina přechodného pěstouna přenese do života dítěte běžný model rodiny. Na dotázaných pracovištích mají s PPPD celkově dobré zkušenosti a s pěstouny na PD je dobrá spolupráce, jsou vstřícní a motivovaní. Co však PPPD v oblasti Severních Čech nejvíce limituje, je podle 75 % respondentů nedostatek pěstounů na PD. V poslední době dokonce zaregistrovali, že chodí méně žadatelů a méně kvalitních.

Co se týče počtu dětí v PPPD, tak se v odpovědích objevily významné rozdíly, kdy jeden 1 z respondentů uvedl, že na jeho pracovišti momentálně nemají žádné dítě svěřené do PPPD, naopak na pracovišti dalšího respondenta mají v PPPD svěřených 40 dětí. Věkové rozpětí dětí se pohybuje od novorozeneckého období do období mladšího školního věku.

U úkolu, kde měli respondenti uvést, pro jaké děti se jim PPPD zdá nejvhodnější, jednoznačně převládala odpověď, že pro novorozence nebo děti v mladším školním věku. Avšak 37,5 % respondentů uvedlo, že PPPD není vhodná pro všechny děti, naopak ústavní zařízení přijímá děti bez rozdílu. V možnostech pěstounů na PD obvykle také nebývá přijmout velké sourozenecké skupiny. Nejčastějším důvodem pro svěření dětí do PPPD byla zaznamenána dlouhodobě špatná péče rodičů o dítě. Druhou nejčastější situací je ta, když matka v porodnici oznámí, že nemá podmínky pro péči o dítě. Čím dál častěji také dochází ke svěření právně volných dětí, u kterých se čeká na jejich osvojení.

Pokud sociální pracovníci nenaleznou pro dítě vhodné náhradní rodinné prostředí, uchylují se k alternativě, že dítě umístí do některého z ústavních zařízení. Když byli respondenti požádáni, aby porovnali institut PPPD s ústavní péčí, tak 25 % respondentů uvedlo, že ústavní zařízení mají větší kapacitní možnosti. V ústavním zařízení se dětem se zvýšenými nároky na zdravotní péči, dostane neustálého lékařského dohledu. Některá ústavní zařízení mají nasmlouvané další odborníky jako např. dětské psychology.

Žadatelé o zařazení do evidence PPPD bývají nejčastěji osoby starší 40 let, manželské či partnerské páry, které mají vlastní děti již odrostlé. Mají potřebu pomáhat, jsou to altruisté. Respondentům přijdou pro výkon profese pěstouna na PD nejvhodnější věkově vyzrálé osoby, které mají zkušenosti s výchovou dětí. Musí mít podporu své rodiny a vytvořené dobré domácí zázemí. Je ideální, když se jimi stane pár, aby dítě vidělo běžnou rodinu. Záleží také na osobnostním nastavení osoby.

Otevřeno bylo také téma kritérií pro výběr pěstounů na PD, kdy se více než 50 % respondentů shodlo v tom, že jsou kritéria dobře nastavena a přechodní pěstouni jsou dostatečně prověřováni. Někteří z respondentů vnímají rozvolnění kritérií, oproti dřívější době např. v posuzování rejstříku trestů a zdravotního stavu. Významné rozdíly se objevily u otázky, zda by měla být určitá kvalifikace nebo školní vzdělání podmínkou při výběru pěstounů na PD. 62,5 % respondentů se shodlo v tom, že školní vzdělání nebo kvalifikace nemusí být podmínkou. Zbytek respondentů uvedl, že by měl být definován minimální stupeň vzdělání jako kritérium. Shodli se na středním vzdělání, ať s výučním listem nebo maturitní zkouškou.

K rozdílným odpovědím došlo při položení otázky zaměřené na zhodnocení přípravných kurzů pro pěstouny na PD. 50 % respondentů uvedlo, že nemají představu, jak přípravné kurzy vypadají. Druhá polovina respondentů hodnotí obsah přípravných kurzů jako dobrý a dostačující. Zajímavé výsledky přinesl úkol, kde byli respondenti požádáni, aby popsali, jak by podle nich měli přípravné kurzy vypadat. Měl by být věnován větší prostor pro předávání zkušeností ze strany zkušených pěstounů na PD. Časová dotace by měla být větší. Měly by se více zaměřovat na problematiku psychologii dítěte. Důvěryhodnosti by pomohlo, kdyby lektory přípravných byly osoby mající vlastní rodičovské zkušenosti.

Respondenti se při realizaci PPPD vidí v roli koordinátora, odborníka a informátora. Místo sociálního pracovníka SPOD nejčastěji vidí při prvním kontaktu se žadatelem a při monitorování péče o dítě. Sociální pracovník je také kompetentní zprostředkovat pěstouni na PD odbornou službu, avšak od respondentů nejčastěji zaznělo, že se pěstouni na PD většinou obrací na svou doprovodnou organizaci, která jim službu zprostředkuje, neboť jsou na ní hodně navázáni a jsou v častém kontaktu. 62,5 % respondentů uvedlo, že pěstounům na PD nejčastěji poskytují sociální poradenství ohledně právních lhůt týkajících se dítěte. Dále ohledně kontaktů dítěte s jeho biologickými rodiči, vývoje situace kolem dítěte, finančního zajištění pěstounů na PD či ohledně výchovy a péče o dítě.

Otevřeno bylo také téma implementace institutu PPPD do praxe, u něž došlo k rozdílným odpovědím. 25 % respondentů uvedlo, že se jim po zavedení institutu PPPD radikálně změnila pracovní náplň. Na pracovišti si museli vypracovat nové metodické postupy. Kdežto 37,5 % respondentů nevnímalo markantní změny v pracovní náplni, neboť byli průběžně seznamováni s problematikou. K rozdílným odpovědím došlo i při položení otázky, zda respondenti zaznamenali, že se jim po zavedení PPPD navýšil objem práce. 37,5 % respondentů odpovědělo, že navýšení objemu práce bylo znatelné, kdy někteří zaměstnavatelé reagovali tak, že přijmou nové zaměstnance. Naopak 37,5 % respondentů nevnímá, že by agenda PPPD, sociálního pracovníka SPOD nějak zatížila. Ulehčit výkon agendy PPPD by respondentům pomohlo, kdyby si krajský úřad sám zajistil např. rodný list či osvědčení o státním občanství dítěte. Dále, kdyby z MPSV ČR nedostávaly vyhlášky ohledně PPPD, jejichž autory nejsou osoby z praxe.

Na konec jsem si ponechala shrnutí úkolu, kde měli respondenti zhodnotit, zda v současné době vnímají v systému PPPD nějaké nedostatky. Jako nedostatek vnímají velmi nízkou odměnu pěstouna na PD, nedostatečnou motivaci veřejnosti k výběru profese, nízkou provázanost s ostatními instituty NRP, časovou omezenost institutu, příliš dlouhé lhůty na posuzování žádostí o zařazení do evidence. Zajímavý byl úkol, kde měli respondenti uvést, co by na systému PPPD nastavili jinak, kdy odpověděli: vzdělávání v rámci přípravy, zavedení dlouhodobé dovolenky pro pobyt mimo přechodnou pěstounskou rodinu, také bylo ideální, kdyby PPPD nebyla časově ohraničená, ale bylo by tam nastaveno období, čeho se má dosáhnout.

ZÁVĚR

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké zkušenosti mají sociální pracovníci SPOD v Severních Čechách s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Prostřednictvím kvalitativní výzkumné metody, konkrétně metody polostrukturovaných rozhovorů analyzovat, kde vnímají pozitiva a kde naopak úskalí tohoto institutu.

V rámci teoretického segmentu diplomové práce bylo sestaveno celkem 7 kapitol, které se věnují následujícím problematikám. První kapitola byla věnována citovému poutu dítěte k pečující osobě, teorii attachmentu a poruchám attachmentu. Ve druhé kapitole jsem se věnovala historickému vývoji NRP od období starého Říma až po rok 1989, kdy došlo na českém území k významným demografickým změnám. Ve třetí kapitole jsem se zaměřila na současný systém NRP v ČR. Definuji zde termín NRP a popisuji jednotlivé instituty NRP. Čtvrtou kapitolu jsem věnovala pouze institutu PPPD. Uvádím zde definici PPPD a druhy PPPD. Zaměřila jsem se také na předpoklady pro svěřeni do PPPD na straně dítěte, zprostředkování PPPD, osobu žadatele, práva a povinnosti pěstounů na PD a osob zařazených do evidence, hmotné zabezpečení pěstounů na PD a legislativní ukotvení tohoto institutu. V páté kapitole jsem čtenáři přiblížila novelu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, která vstoupila v platnost dne 1. 1. 2013. V kapitole č. 6 se věnuji přijetí a adaptaci dítěte v PPPD. Role a kompetence sociálního pracovníka SPOD popisují v kapitole č. 7, kde také zmiňuji systém SPOD v naší republice.

Na počátku praktického segmentu práce je popsána metodologie výzkumného šetření. V rámci výzkumného šetření byli potenciální respondenti osloveni prostřednictvím e-mailové korespondence. O provedení rozhovoru byl však menší zájem, než jsem očekávala. I přes tuto překážku jsem nakonec získala dostatečné množství údajů pro výzkumné šetření. Cíle diplomové práce se podařilo dosáhnout. Sociální pracovníci SPOD vnímají PPPD jako přínosný institut, a to hlavně pro novorozence a děti mladšího školního věku, pro které je velmi důležité se v útlém věku navázat na jednoho pečovatele a nebýt stresován velkým kolektivem v ústavním zařízení. Co však PPPD v oblasti Severních Čech nejvíce limituje, je podle 75 % respondentů nedostatek pěstounů na PD.

Doufám, že tato diplomová práce bude přínosem pro sociální pracovníky SPOD a jiné fundované osoby, které se problematikou PPPD zabývají. Přínosná také může být potenciálním i stávajícím pěstounům na PD. Diplomová práce může být také inspirací a případně hnacím motorem pro provedení změn v systému PPPD na základě pojmenovaných úskalí a nedostatků PPPD během výzkumného šetření v rámci této diplomové práce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Použitá literatura a prameny

BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál. 2011. ISBN 978-80-7367-392-5.

BOWLBY, J. *Attachment and loss*. New York: Basic Books, 1982. ISBN 0- 465-00543-8.

BOWLBY, J. *Vazba*. Praha: Portál, 2010. ISBN 9788073676704.

BUBLEOVÁ, V. a FRANTÍKOVÁ, J. kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7.

BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 2014. ISBN 978- 80-87455-19-7.

BUBLEOVÁ, V.; VRÁNOVÁ, L. a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko NRP, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.

ČERNÁ, R., SVOBODA D. *Metodika přípravy k pěstounství*. Chrudim: Amalthea, z. s. 2011. ISBN 978-80-904801-4-8.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. 1993. ISBN 80-7184-141-2.

GABRIEL, Z. a NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: GRADA, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.

GROHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V. a kol. *Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc!* Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 2011. ISBN 978-80-87455-06-7.

HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. 2004. ISBN 978-80-7367-569-1.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum – základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-485-4.

HRUŠÁKOVÁ, M. *České rodinné právo*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2006. ISBN 80-7239-192-5.

KOHOUTEK, R. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. 2007. ISBN 978-80-210-4434-0.

- KONEČNÁ, H. a SUDOVÁ, M. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?* Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s. 2011. ISBN 978-80-87455-08-1.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak neztratit nadšení.* Praha: Grada. 1998. ISBN 80-7169-551-3.
- KULÍSEK, P. *Problémy teorie raného citového přilnutí (attachment).* In Československá psychologie, 2000, ročník 44, číslo 5. ISSN 0009-062X.
- LEVICKÁ, J. a TRUHLÁŘOVÁ, Z. *Issues of contemporary family in the international context.* Hradec Králové: Gaudeamus. 2015. ISBN 978-80-7435-571-4.
- MATĚJČEK, Z. a LANGMEIER, J. *Psychická deprivace v dětství.* Praha: Karolinum. 2011 (4. vydání). ISBN 978-80-246-1983-5.
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Podpora rodiny – Manuál pro pomáhající rodiny.* Praha: Portál. 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4
- NOVOTNÁ, V., FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí.* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. 2009. ISBN 978-80-86723-77-8.
- NOŽÍŘOVÁ, J. *Náhradní rodinná péče.* Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-8613191-7.
- PAZLAROVÁ, H. *Pěstounská péče: Manuál pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
- PTÁČEK, R. a kol. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2011. ISBN 978- 80-7421-039-6.
- RADVANOVÁ, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* Praha: C. H. Beck. 2015. ISBN 978-80-7400-578-7.
- RADVANOVÁ, S., J. KOLUCHOVÁ a DUNOVSKÝ, J. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.
- SCHENSUL, L. Stephen, Jean J. SCHENSUL a Margaret Lecompte D. *Essential Ethnographic Methods: Observations, Interviews, and Questionnaires.* 1. vyd. Lanham: AltaMira Press, 1999. ISBN 978-0761991441.
- SOBOTKOVÁ a OČENÁŠKOVÁ. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2013. ISBN 978-80-244-3821-4.

SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPÁRKOVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. 2001. Praha: Management Press, ISBN 80-7261-038-4.

SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice. 2015. ISBN 978-80-7395-955-5.

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy: Teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠVARŤÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: Pravidla hry*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VTRBOVSKÁ, P. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 978-80-86620-20-6.

ZEZULOVÁ D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Internetové zdroje

Český rozhlas Plus (Archiv – Zaostřeno). *Zaostřeno (16.10.2014 18:40)*. [online]. 2014 [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <https://prehraovac.rozhlas.cz/audio/3230415>

Český statistický úřad. *Vybrané údaje o sociálním zabezpečení – 2018*. [online]. [cit. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vybrane-udaje-o-socialnim-zabezpeceni-2018>

Český výbor pro UNICEF. *Úmluva o právech dítěte*. [online]. [cit. 2017-10-1]. Dostupné z: <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>

Informační systém Masarykovy univerzity v Brně. *10 mýtů o rušení kojeneckých ústavů*. [online]. 2016 [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/n5xjz/10_Mytu_o_ruseni_kojeneckych_ustavu.pdf

KLIMEŠ, J. *Pěstounská péče na přechodnou dobu* [online]. 2016 [cit. 2017-11-15]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/prechodna_pp_recenze.html

KONEČNÁ H., SUDOVÁ M. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?* Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. ISBN 978-80-87455-08-1. [online]. [cit. 2017-11-15]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/online-katalog/jak-dal-s-pestounskou-peci-na-prechodnou-dobu/>

KOVAŘOVICOVÁ, J. *Pěstounství je profese* [online]. Praha: Rozum a cit o. s. 2015 [cit. 2017-09-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/23252/Pestounstvi_profese_archiv.pdf

Krajský úřad Ústeckého kraje. *Postup při zprostředkování náhradní rodinné péče.* [online]. 2015 [cit. 2017-09-15]. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1688897

MPSV ČR. *Analýza implementace programu PRIDE V ČR.* [online]. 2015 [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Analyza_PRIDE.pdf/3717ecfb-ff2c-51cc-81b8-f434f6c8c26c

MPSV ČR. *Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu.* [online]. 2013 [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14504>

Nadace Sirius. *Metodika doprovázení – podpora, vzdělávání a kontrola náhradní rodinné péče.* [online]. 2013 [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: https://www.centrumpodpory.cz/soubory/metodiky/Amalthea_Metodika_doprovazeni.pdf

Nadační fond J&T. *Novela zákona otevřela mnoha dětem cestu náhradní rodině.* [online]. 2014 [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: <https://www.nadacejt.cz/novela-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti-otevrelamnoha-detem-cestu-k-nahradni-rodine--n48.html>

Pěstounská péče. *Kompletní důvodová zpráva k novele zákona 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí.* [online]. [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: <http://www.pestounska-pece.cz/content/duvodova-zprava-k-novele-zakona-35999-sb-o-socialne-pravni-ochrane-deti>

Právo na dětství. *Implementace změn a jejich dopady v souvislosti s novelou zákona předpisů.* [online]. 2013 [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vfMURzeEw48J:www.pravonade.tstvi.cz/stahnout-soubor/dopadynovelyzspod/+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>

Prispevky.cz - Sociální podpora, dávky, příspěvky od pojišťoven 2020. *Dávky pěstounské péče 2020.* [online]. [cit. 3. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.prispevky.cz/rodice-tehotenstvi/davky-pestounske-pece>

Středisko náhradní rodinné péče. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče.* [online]. 2012 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/pripravy_pro_budouci_nahradni_rodice_metodika.pdf

Ústecký kraj. *Postup při zprostředkování náhradní rodinné péče.* [online]. 2015 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1688897

Virtuální knihovna – NRP. *Povinnosti pěstounů.* [online]. 2016 [cit. 7. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/pestouni/povinnosti-pestounu/>

VYSKOČIL, F. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice.* Praha: Středisko NRP. [online]. 2014 [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.adoptce.com/aktuality/pravni-uprava-nahradni-rodinne-pecev-cr-od-1-1-2014/>

WIKIPEDIE, otevřená encyklopedie. *Severní Čechy.* [online]. [cit. 7. 6. 2020]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Severn%C3%AD_%C4%8Cechy

ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Sdělení č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte.* [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.* [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-473>

ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v platném znění.* [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník v platném znění.* [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte (dítě, které je závislé na péči jiné osoby):	36
Obrázek 2 Výše odměny pěstouna.....	37
Obrázek 4 Na mapě České republiky je červeně vyznačena oblast Severních Čech.	57
Obrázek 5 Počet dětí v NRP za jednotlivé kraje.....	57

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Charakteristika respondentů	58
Tabulka 2 Počet dětí svěřených do PPPD a věkové rozpětí těchto dětí	60

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Přehled otázek k rozhovorům

Zkratky: na PD – na přechodnou dobu; NRP – náhradní rodinná péče

Základní charakteristika respondenta

Mohl/a byste mi na úvod říci něco o sobě? Uvést Váš věk, vzdělání, pracovní pozici a délku praxe v oblasti sociálně-právní ochrany dětí?

Výzkumné otázky

1. Jaký je počet dětí umístěných do pěstounské péče na PD ve Vašem správním obvodu? Jaké je věkové rozpětí těchto dětí?
2. Jaké jste zaznamenal/a nejčastější důvody svěření dětí do pěstounské péče na PD?
3. Pro jaké děti je podle Vás pěstounská péče na PD nejvhodnější?
4. Je ve Vašem kraji dostatek pěstounů na PD? Jak byste zhodnotil/a spolupráci s pěstouny na PD?
5. Shledáváte institut pěstounské péče na PD jako potřebný a přínosný? V čem konkrétně?
6. V čem shledáváte výhody/nevýhody pěstounské péče na PD v porovnání s ústavní péčí?
7. Kdo bývá nejčastěji žadatelem o pěstounskou péči na PD?
8. Jaký je Váš názor na současné nastavení kritérií pro výběr pěstounů na PD?
9. Jaké osoby na základě Vašich profesních zkušeností shledáváte jako nejvhodnější pro výkon profese pěstouna na PD?
10. Jaké jsou Vaše zkušenosti s pěstounskou péčí na PD na Vašem pracovišti?
11. Znamenalo legislativní zavedení institutu pěstounské péče na PD změny ve Vaší pracovní náplni? Vnímáte od té doby navýšení objemu Vaší práce? Co by Vám jako sociálnímu pracovníkovi spravujícímu tuto agendu pomohlo ulehčit výkon profese?

12. Jaká shledáváte úskalí či mezery v současném systému pěstounské péče na PD? Co byste nastavil/a jinak?
13. Jakou kvalifikaci nebo vzdělání by podle Vás měli mít pěstouni na PD? Hodnotíte současné požadavky na vzdělání jako dostatečné?
14. Jaký máte názor na současnou podobu přípravných kurzů pěstounů na PD? Pokud v této oblasti vnímáte nedostatky, jak by podle Vás měly přípravné kurzy vypadat?
15. Jakou roli zastává sociální pracovník při realizaci pěstounské péče na PD?
16. Vnímáte ze strany pěstounů na PD zájem o některou z odborných služeb, kterou jste jim kompetentní jako sociální pracovník, nabídnout?
17. V jakých oblastech od Vás pěstouni na PD potřebují nejčastěji poskytnout odborné sociální poradenství?